

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

БІЛОУС ІВАН СЕРГІЙОВИЧ

Допускається до захисту:
завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, доктор
економічних наук, професор
Марина САВЧЕНКО
«____» _____ 2024 р.

Розвиток транскордонного співробітництва в Україні

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»
Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:
Вега КУЛЯВЕЦЬ, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат економічних наук, доцент

підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2024

АНОТАЦІЯ

Білоус І.В. Розвиток транскордонного співробітництва України. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітня програма «Міжнародна економіка». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2024.

У бакалаврській роботі досліджено розвиток транскордонного співробітництва України з сусідніми країнами-членами ЄС. Проаналізовано сучасний стан транскордонної співпраці, вплив різних факторів на її розвиток та механізми функціонування. Надано рекомендації щодо покращення співпраці та перспективи розвитку.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, Україна, ЄС, розвиток, співпраця, угода, інвестиції.

51 с., 6 табл., 6 рис., 63 джерел.

ABSTRACT

Bilous I.V. Development of cross-border cooperation of Ukraine. Specialty 292 International Economic Relations. Educational Program «International Economics». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The bachelor's thesis examines the development of cross-border cooperation between Ukraine and neighbouring EU member states. The current state of cross-border cooperation, the impact of various factors on its development and mechanisms of functioning are analysed. Recommendations for improving cooperation and prospects for development are provided.

Keywords: cross-border cooperation, Ukraine, EU, development, cooperation, agreement, investment.

51 p., 6 tabl., 6 fig., bibliography: 63 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	7
1.1 Поняття та зміст транскордонного співробітництва	7
1.2 Основні форми транскордонного співробітництва та їх характеристика.....	11
1.3 Основні засади нормативно-правового забезпечення транскордонного співробітництва України	16
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ	22
2.1 Аналіз сучасного стану транскордонної співпраці за останні роки	22
2.2 Аналіз факторів, що впливають на стан транскордонного співробітництва України.....	32
2.3 Механізм функціонування транскордонної співпраці України	368
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З СУСІДНІМИ КРАЇНАМИ-ЧЛЕНАМИ ЄС	43
3.1 Потенціал активізації транскордонного співробітництва України	43
3.2 Перспективи розвитку транскордонного співробітництва в Україні	51
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Транскордонне співробітництво України є ключовим аспектом її зовнішньої політики та економічної стратегії, особливо у контексті зростаючої глобалізації та євроінтеграції. Ця сфера взаємодії відіграє вирішальну роль у стабілізації регіональних відносин, сприянні економічному розвитку прикордонних регіонів та підвищенні їхньої безпеки. Наявність добросусідських відносин із країнами ЄС і механізми ефективної співпраці зменшують потенційні загрози і покращують умови для мирного розвитку. Водночас, сучасні виклики, такі як політична нестабільність, економічні санкції, а також екологічні кризи, вимагають нових підходів і стратегій у транскордонній взаємодії.

У контексті досліджень транскордонного співробітництва, значний вклад внесли такі автори як М. С. Селменський [27], Я. М. Гальо, М. В. Реслер [29], І. Р. Тимечко [16], О. Мельник, Р. Приведа [14], О. В. Бабанська [41], Л. Л. Носач та К.Ю. Величко [44]. Їхні роботи покривають широкий спектр питань, від аналізу існуючих форм співробітництва до вивчення впливу євроінтеграційних процесів на політику та економіку України. Проте, попри наявність значного обсягу досліджень, деякі аспекти транскордонного співробітництва потребують більш детального вивчення, зокрема, щодо потенціалу та перспектив розвитку транскордонного співробітництва України в сучасних умовах.

Метою цього дослідження є аналіз та визначення стратегічних напрямів розвитку транскордонного співробітництва України з країнами Європейського Союзу.

Для досягнення мети кваліфікаційної роботи, були визначені наступні **завдання:**

- розглянути поняття та зміст транскордонного співробітництва;
- охарактеризувати основні форми транскордонного співробітництва;
- описати основні засади нормативно-правового забезпечення транскордонного співробітництва;

- проаналізувати сучасний стан транскордонного співробітництва за останні роки;
- провести аналіз факторів, які впливають на стан транскордонного співробітництва в Україні;
- охарактеризувати механізм функціонування транскордонної співпраці в Україні;
- розглянути потенціал активізації транскордонного співробітництва в Україні;
- визначити перспективи розвитку транскордонного співробітництва в Україні.

Об'єктом дослідження є транскордонне співробітництво України, яке охоплює широкий спектр взаємодій з країнами Європейського Союзу на різних рівнях – від місцевого до міждержавного.

Предметом дослідження є конкретні форми та методи транскордонного співробітництва, включаючи політичні, економічні, соціальні та екологічні аспекти.

Теоретичне та практичне значення дослідження. Теоретичне значення роботи полягає в уточненні та розвитку наукових концепцій щодо міжнародної інтеграції та регіонального розвитку. Практичне значення зосереджене на можливості використання результатів дослідження урядовими агенціями, місцевими органами управління, міжнародними організаціями та іншими зацікавленими сторонами для розробки ефективних політик, програм співпраці та проектів розвитку.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Кількість таблиць в роботі налічує 6, рисунків – 5, джерел – 63, та 2 додатки. Загальний обсяг роботи складає 51 сторінку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

1.1 Поняття та зміст транскордонного співробітництва

Транскордонне співробітництво має довгу історію, що розтягується через століття і епохи, від давніх цивілізацій до сучасного цифрового світу. Цей вид співробітництва постійно розвивався, реагуючи на зміни в технологічних можливостях, економічних умовах та політичних реаліях. Через такі трансформації, транскордонне співробітництво вплинуло на культурні обміни, економічні угоди та політичні союзи, відіграючи ключову роль у формуванні сучасного глобалізованого суспільства.

Розглянемо детальніше еволюцію транскордонного співробітництва в табл. 1.1.

Згідно з табл. 1.1, транскордонне співробітництво еволюціонувало від простих форм обміну товарами та ідеями до складних багатосторонніх дипломатичних і економічних систем. Ці зміни були керовані не лише потребою в економічному рості, а й необхідністю вирішення глобальних проблем, таких як конфлікти та екологічні кризи. Останній етап, ознаменований введенням цифрових технологій, змінив уявлення про фізичні кордони, підкреслюючи роль інформаційних потоків та інновацій у сучасному світі, що ще раз підтверджує важливість та актуальність транскордонного співробітництва в сучасних міжнародних відносинах.

Транскордонне співробітництво (ТКС) є важливим аспектом міжнародних відносин, який сприяє зміцненню взаємозв'язків між країнами та їх регіонами на різних рівнях - від місцевого до глобального. Визначення транскордонного співробітництва відрізняється в залежності від правових рамок, історичного контексту та специфіки взаємодії між різними країнами. Розглянемо різні підходи до визначення поняття «транскордонне співробітництво», табл. 1.2.

Таблиця 1.1 – Еволюція транскордонного співробітництва

Епоха	Характеристика
Давні часи до Середньовіччя	У стародавні часи транскордонне співробітництво значною мірою визначалося торгівлею та культурними обмінами. Яскравим прикладом є Шовковий шлях, який сприяв обміну товарами, культурою та ідеями між Сходом і Заходом. У середні віки домінувала торгівля прянощами, в якій брали участь ісламські купці, що торгували з Близького Сходу до Східної Азії, впливаючи на культурні та релігійні ландшафти в цих регіонах
15-18 століття	Цей період ознаменувався значним розширенням глобальних зв'язків. Європейські дослідники, такі як Колумб, з'єднали Схід і Захід не лише з комерційною метою, але й з точки зору поширення західної цивілізації, релігії (християнства) і торгівлі. Ця епоха підготувала ґрунт для подальшого широкого впливу західної культури та економічних систем
19 століття	Промислова революція каталізувала першу велику хвилю сучасної глобалізації. Такі інновації, як паровий двигун, значно прискорили світову торгівлю. Європейські держави, використовуючи свою технологічну перевагу, змогли колонізувати значні частини Азії, Африки та Америки, інтегрувавши ці регіони в глобальну економічну систему, яка була сильно перекошена на користь імперських держав
20 століття	У 20-му столітті відбулися дві світові війни, які суттєво вплинули на глобальне співробітництво. Після Другої світової війни були створені такі інституції, як Організація Об'єднаних Націй, а пізніше Європейський Союз, для сприяння міжнародному співробітництву і запобігання подальшим конфліктам. Технологічний прогрес продовжував змінювати кордони, роблячи їх менш географічними, а більш такими, що дозволяють управляти потоками товарів, послуг і людей. У другій половині століття відбулося зростання глобалізації зі зниженням торговельних бар'єрів і посиленням глобальної економічної інтеграції, чому сприяли такі угоди, як НАФТА і створення Світової організації торгівлі
21 століття	Остання фаза глобалізації позначена цифровими технологіями, які трансформували економічну діяльність і транскордонне співробітництво. Інтернет та електронна комерція дозволили бізнесу та приватним особам вільніше взаємодіяти через кордони. Концепція «розумних кордонів», що включає безпечні, вимірювані, автоматизовані, засновані на управлінні ризиками та технологічні рішення, відображає сучасну тенденцію до використання технологій для полегшення та забезпечення транскордонного переміщення товарів і людей при збереженні ефективного контролю

Джерело: [1; 2]

Отже, транскордонне співробітництво можна визначити як процес спільної роботи територіальних громад та органів влади різних країн над вирішенням міжрегіональних проблем і поглибленням економічних, соціальних, культурних, та екологічних зв'язків. Це співробітництво передбачає створення та виконання спільних програм і проектів, що забезпечують взаємну вигоду і підкріплені правовою основою для співдії між суб'єктами по обидва боки кордону.

Таблиця 1.2 – Визначення поняття транскордонне співробітництво

Автор(и)	Визначення
Закон України «Про транскордонне співробітництво» (2004)	Спільні дії для встановлення і поглиблення відносин між територіальними громадами та місцевою владою України та інших держав [3]
Європейська рамкова конвенція (1980)	Спільні дії для посилення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, з укладанням угод [4]
Долішний М. (2006)	Організаційні та практичні дії для стимулювання економічного зростання прикордонних регіонів, з максимальним збереженням природи [5]
Пила В., Чмир О., Гарасюк О., Терещенко Т. (2006)	Система взаємозв'язків для розв'язання ідентичних проблем та реалізації спільних інтересів між прикордонними громадами [6]
Артьомов І. (2009)	Дії територіальних громад або місцевих органів влади для вирішення транскордонних проблем або співпрацю в конкретних галузях [7]
Мікула Н. (2014)	Транскордонне співробітництво представляє собою унікальний аспект міжнародної діяльності, що включає зовнішньоекономічні, політичні, екологічні, культурно-освітні та інші види взаємодії, які здійснюються на регіональному рівні [8]
Куцаб П.А. (2017)	Дії для досягнення спільних вигод у різноманітних сферах діяльності через формування програм та проектів [9]

Джерело: [1; 2]

Основні принципи транскордонного співробітництва, на думку Гребельник О. [10], поділяються на дві групи: організаційно-правові та організаційно-економічні (рис. 1.1).

Таким чином, принципи транскордонного співробітництва включають законність, яка забезпечує, що всі дії відповідають національному та міжнародному праву. Незалежність та збереження територіальної цілісності підкреслюють важливість поваги до суверенітету учасників. Добровільність забезпечує, що усі угоди та співпраця базуються на взаємній згоді сторін. Рівноправність учасників гарантує, що всі сторони мають однакові права та обов'язки. Самостійність дозволяє регіонам самостійно визначати свої пріоритети в рамках співпраці, тоді як суб'єктивність підкреслює їх право на власне представництво та висловлювання. Просторова оптимальність відноситься до оптимального використання територій та ресурсів, компромісність вимагає гнучкості та готовності йти на поступки, а цільове

спрямування зосереджує співпрацю на конкретних, заздалегідь визначених цілях. Ієрархічність визначає чітку структуру взаємодії, комплексність означає врахування різноманітних аспектів та залучення різних сфер, а системність гарантує, що всі дії та ініціативи інтегровані та взаємопов'язані.

Основні принципи трансграничного співробітництва	Організаційно- правові	Законності, незалежності, збереження територіальної цілісності
		Добровільності
		Рівноправності учасників
	Організаційно економічні	Самостійності
		Суб'єктивності
		Просторової оптимальності
		Компромісності
		Цільового спрямування
		Ієрархічності
		Комплексності
		Системності

Рисунок 1.1 – Основні принципи трансграничного співробітництва

Джерело: [10, с. 15]

Ціль трансграничного співробітництва полягає у поглибленні соціально-економічних, наукових, екологічних та культурних відносин між різними сторонами, які беруть участь у цьому процесі. Така взаємодія дозволяє зміцнювати зв'язки і сприяє спільному розв'язанню важливих питань між прикордонними регіонами. Основна мета цього співробітництва – стимулювання інтеграції та розвитку на міжрегіональному рівні [3].

За дослідженням О. Урбана, відмінності між прикордонним, трансграничним і міжрегіональним співробітництвом полягає в наступному:

- прикордонне співробітництво включає взаємодію прикордонного регіону з будь-яким регіоном іншої держави, не обов'язково суміжним;

- транскордонне співробітництво зосереджене на взаємодії між суміжними регіонами і завжди є формою міжрегіонального співробітництва, що робить його складнішим порівняно з прикордонним;
- міжрегіональне співробітництво є ширшим поняттям, охоплюючи будь-які зв'язки між регіонами різних держав, включаючи транскордонне співробітництво, і відзначається наявністю державного кордону між територіями [11].

Таким чином, транскордонне співробітництво відрізняється більшою структурованістю і формальністю порівняно з прикордонним, оскільки останнє може включати взаємодії менших територіальних одиниць, таких як міста або селища. Міжрегіональне співробітництво, з іншого боку, охоплює ширший спектр взаємодій між різними регіонами на міждержавному рівні, включаючи транскордонні відносини, і базується на наявності державних кордонів, що є важливим фактором у плануванні та виконанні спільних проєктів та ініціатив.

Прикордонне співробітництво може бути внутрішнім або зовнішнім і не завжди міжрегіональним, транскордонне співробітництво завжди міжрегіональне і складніше за прикордонне, а міжрегіональне є найширшим поняттям, що включає всі форми міжрегіональної взаємодії між державами.

Транскордонне співробітництво має значний вплив на регіональний розвиток, оскільки сприяє економічному зростанню прикордонних регіонів через спільні проєкти та ініціативи. Це веде до покращення інфраструктури, створення нових робочих місць та підвищення загального добробуту місцевих спільнот. Також, співробітництво допомагає вирішувати спільні соціальні, екологічні та економічні виклики, що стоять перед прикордонними регіонами [12].

Транскордонне співробітництво відіграє ключову роль у зміцненні міжнародних відносин, забезпечуючи стабільність та безпеку на прикордонних територіях. Воно сприяє встановленню та поглибленню довгострокових партнерських відносин між країнами, базуючись на взаєморозумінні, довірі та

спільних інтересах. Це, в свою чергу, веде до зниження напруженості та конфліктів, а також до ефективнішого розв'язання транскордонних питань [12].

Загалом, транскордонне співробітництво є важливим аспектом міжнародних взаємин, що сприяє соціально-економічному, культурному, науково-технічному та екологічному розвитку прикордонних регіонів. Воно має глибокі історичні корені, від античних часів до сучасності, і постійно адаптується до змін у технологічних можливостях та політичних реаліях, відіграючи ключову роль у формуванні глобалізованого світу. Така співпраця не тільки зміцнює міжнародні відносини, але й сприяє підвищенню якості життя населення, збереженню миру та загальному прогресу, роблячи її невід'ємною частиною сучасної міждержавної взаємодії.

1.2 Основні форми транскордонного співробітництва та їх характеристика

У транскордонному співробітництві беруть участь територіальні громади та органи місцевого самоврядування України, які співпрацюють з аналогічними структурами в сусідніх країнах в рамках відповідних угод. Учасниками цього процесу можуть бути фізичні чи юридичні особи, а також об'єднання територіальних громад, що активно включені у спільну діяльність [3].

Транскордонне співробітництво сьогодні є критичним інструментом для розвитку прикордонних регіонів, сприяє вирішенню соціально-економічних викликів та посилює процеси інтеграції України в Європейський Союз. Державна політика України в цій сфері націлена на створення нових, більш ефективних форм транскордонного співробітництва для кращого управління та функціонування цих процесів [13].

Згідно з рис. 1.2, транскордонне співробітництво в Україні представлене основними формами, які діють у транскордонному просторі. До них належать транскордонні кластери, промислові парки та зони, єврорегіони, ОЕС, ЄОТС та транскордонне партнерство, кожна з яких реалізує свої завдання в

транскордонному регіоні [14]. Необхідно глибше розглянути кожен з цих форм, щоб виявити загальні та відмінні характеристики їхньої діяльності.

Рисунок 1.2 – Форми транскордонного співробітництва в Україні

Джерело: [14, с. 31]

Транскордонний кластер представляє собою нову форму транскордонного співробітництва, яка об'єднує учасників і суб'єкти у добровільній співпраці, розташованих у транскордонному просторі. Ця форма співпраці, яка здійснюється в рамках транскордонного регіону, отримує підтримку від Європейського Союзу через реалізацію політик, спрямованих на спільний розвиток транскордонних регіонів. Транскордонний кластер вибудовується на основі міцних зв'язків між різними економічними агентами, маючи за мету стимулювання економічного зростання прикордонних територій [14]. Основними перевагами таких кластерів є зміцнення співпраці в промисловому секторі, зниження трансакційних витрат, підвищення інвестиційної

привабливості регіону, розвиток інновацій та залучення додаткових фінансових ресурсів.

Створення транскордонних промислових парків або зон націлене на стимулювання підприємницької активності, підвищення конкурентоздатності місцевих підприємств та приваблення прямих іноземних інвестицій для розвитку комерційної діяльності у транскордонному регіоні. Такі промислові парки чи зони часто організовуються навколо великого ведучого підприємства, яке слугує основою для розвитку та функціонування інших компаній у цьому районі [14]. Це сприяє створенню синергетичних ефектів та інтеграційних ланцюгів вартості, забезпечуючи згуртованість та взаємодопомогу між різними учасниками економічної діяльності в транскордонному регіоні.

Єврорегіони є однією з ключових форм транскордонного співробітництва, які організовані на основі двосторонніх або багатосторонніх угод. Ці структури функціонують на постійній основі і мають власні фінансові, технічні та адміністративні ресурси, а також здатні приймати незалежні рішення. Їх розташування визначається рівнем соціально-економічної інтеграції між учасниками. Єврорегіони можуть утворюватися як на прикордонних територіях держав-членів Європейського Союзу, так і на територіях країн, які не є членами ЄС. Транскордонна співпраця України, особливо на західних кордонах, значно сприяє розвитку інтеграційних процесів у сферах економіки, охорони довкілля, інфраструктури, освіти, культури та науки. Єврорегіони стають ефективним інструментом для регулювання та активізації транскордонного співробітництва, дозволяючи місцевому самоврядуванню, об'єднаням територіальним громадам, науковим установам та іншим учасникам співпрацювати ефективніше [15].

За українським законодавством, створення єврорегіонів передбачає розробку власної організаційної структури та системи фінансування через міжнародні міжрегіональні асоціації, об'єднання, консорціуми та інші подібні форми. Ефективне функціонування єврорегіонів в Україні можливе при наявності спільних викликів із сусідніми країнами, що диктує специфічні пріоритети та напрямки співпраці для кожного єврорегіону. В організаційній

структурі єврорегіонів існують загальні елементи, такі як спільний секретаріат, адміністративний персонал, експерти, статут, який регулює їхню діяльність, та хоча б один керівний орган з представниками всіх учасників для ухвалення рішень. Керованість єврорегіону забезпечується за допомогою ради єврорегіону, голови управління, секретаріату та робочих комісій, що спеціалізуються на конкретних сферах діяльності. Часто в структурі присутній моніторинговий комітет з представниками органів влади єврорегіонів і представниками Європейського Союзу [14].

Об'єднання єврорегіонального співробітництва (ОЕС) як форма транскордонного співробітництва має статус юридичної особи згідно з законодавством країни, де воно розташоване. ОЕС створюється на основі міжнародних угод і має за мету сприяти розвитку транскордонних відносин між учасниками у різних сферах, таких як економіка, культура, освіта та інші. Ця організація фінансується і управляється відповідно до встановлених правил і має власні адміністративні ресурси для підтримки своєї діяльності. Вона є платформою для розробки та реалізації спільних ініціатив і проєктів, які спрямовані на покращення умов життя населення у транскордонних регіонах. Засновниками та членами ОЕС можуть бути територіальні громади, місцеві органи влади та інші органи з країн-членів Ради Європи [16].

Європейське об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС) є сучасною формою транскордонного співробітництва, що набула законодавчого закріплення в Україні у 2018 році. Це об'єднання дозволяє учасникам з України та держав-членів ЄС співпрацювати як юридичні особи на основі законодавства держави-члена ЄС, де знаходиться ЄОТС. Його мета полягає у зміцненні економічної та соціальної згуртованості через різноманітні сфери діяльності, включаючи економіку, енергетику, навколишнє середовище, інфраструктуру та багато інших. ЄОТС сприяє реалізації спільних проєктів та ініціатив, підтримуваних фінансово ЄС через різні фонди. Важливо, що українські учасники повинні враховувати, що їх партнерами є лише суб'єкти з держав-

членів ЄС, які межують з Україною, і діяльність ЄОТС повинна відповідати як українському, так і європейському законодавству [15].

Транскордонне партнерство являє собою одну з форм транскордонного співробітництва, яке базується на добровільній співпраці між територіальними громадами, їхніми представницькими органами, громадськими організаціями, місцевими урядовими установами, а також юридичними та фізичними особами з обох сторін кордону. Це партнерство організовується відповідно до статуту або рамкової угоди, які закріплюють основи спільної діяльності, спрямованої на реалізацію проєктів та програм. Така співпраця дозволяє ефективно використовувати ресурси та експертизу з обох сторін для досягнення взаємовигідних результатів, зокрема підвищує можливості для культурного обміну, наукової співпраці та соціального розвитку прикордонних територій [14].

На відміну від інших форм транскордонного співробітництва, які зосереджені у транскордонному регіоні, прикордонна торгівля та транскордонні проєкти відбуваються безпосередньо в транскордонному просторі. Прикордонна торгівля, яка включає обмін товарів та послугами через кордони, функціонує на засадах ринкової економіки і виконується юридичними та фізичними особами, зареєстрованими в прикордонних зонах, для отримання економічної вигоди або задоволення потреб населення відповідно до міжнародних торговельних угод. Основною відмінністю прикордонної торгівлі від інших форм транскордонного співробітництва є її висока чутливість до змін у бізнес-умовах, таких як зміни митних ставок, цінові коливання на товари, нові вимоги для перетину кордону особистим транспортом та інші фактори. Ефективність прикордонної торгівлі для України залежить від активного розвитку цієї форми співпраці на державному рівні та укладання нових торговельних угод із сусідніми країнами для спрощення зовнішньої торгівлі [14].

Транскордонні проєкти є спеціалізованою формою транскордонного співробітництва, яка фокусується на інноваціях з метою підвищення конкурентоспроможності регіонів у сфері розробки інноваційних стратегій.

Реалізація цих стратегій передбачає комплекс заходів, що сприяють міжрегіональній науковій та дослідницькій співпраці між різними країнами. Ефективність таких проєктів залежить від рівня інноваційного розвитку населення і якості розробок, проте в Україні, незважаючи на високий рівень інноваційного потенціалу, існує проблема з практичним використанням та впровадженням інновацій у економіку, що знижує загальну ефективність таких проєктів [14].

Підводячи підсумки, можна виділити найбільш ефективні форми транскордонного співробітництва в Україні, такі як єврорегіони, ОЕС та ЄОТС. Ці форми сприяють розвитку транскордонного співробітництва, допомагають реалізувати різноманітні проєкти та програми, стимулюють економічні відносини з сусідніми країнами та сприяють інтеграційним процесам з Європейським Союзом. Кожна з цих форм має свої особливості та можливі виклики, але перспективи їх використання в Україні виглядають оптимістично для подальшого розвитку регіонів і прикордонних зон. Важливо для України продовжувати євроінтеграційний курс, використовувати набутий досвід у галузі транскордонного співробітництва, розробляти нові проєкти та забезпечувати підтримку державного розвитку на високому рівні.

1.3 Основні засади нормативно-правового забезпечення транскордонного співробітництва України

Транскордонна співпраця виявляється дієвим засобом для вирішення спільних проблем, особливо в прикордонних зонах. Ця співпраця є ефективною лише за умови адекватного правового забезпечення, яке має бути впроваджене на національному та міжнародному рівнях. Розвиток транскордонного співробітництва України з країнами Європи базується на спільних європейських нормах та принципах.

Створення правової основи для транскордонної співпраці покладається на центральні державні органи країн з прикордонними територіями, що зацікавлені

у розвитку взаємовідносин у різноманітних сферах, таких як політика, економіка, культура та інші. Правове регулювання транскордонного співробітництва в Європі та Україні відбувається на декількох рівнях.

Перший рівень це європейське законодавство, яке регулює транскордонне співробітництво, включає декілька ключових документів, затверджених на різних етапах і ратифікованих Україною, що визначають правові рамки для взаємодії між територіальними громадами та органами влади різних країн. Серед цих документів:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування (1985 рік) – основоположний документ, який закріплює принципи місцевого самоврядування в Європі;
2. Хартія конгресу місцевих і регіональних органів влади Європи (1994 рік) – документ, що визначає основи взаємодії між місцевими та регіональними органами влади в Європі;
3. Європейська хартія регіонального просторового планування (1983 рік) – нормативний акт, який визначає основні принципи і методики просторового планування на регіональному рівні;
4. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (1980 рік) – ключовий документ для регулювання взаємодії між прикордонними громадами та органами влади, з метою ефективної співпраці та розв'язання спільних завдань [17]. До цієї конвенції також були підписані три додаткових протоколи у 1995, 1998 та 2009 роках, які розширюють і уточнюють її положення, зокрема в частині впровадження специфічних механізмів співробітництва.

Усі ці документи були ратифіковані Верховною Радою України і входять до складу національного законодавства, що забезпечує їх виконання в межах країни [17].

Важливу роль у двосторонніх міжнародних правових актах між Україною та ЄС відіграла Угода про партнерство та співробітництво, підписана в 1994 році. Після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році, Україна

взяла на себе значні зобов'язання щодо впровадження європейських стандартів у всіх сферах життя суспільства, особливо акцентуючи на транскордонному та міжрегіональному співробітництві [18].

Статус кандидата відкриває для України нові можливості для участі у програмах і фондах ЄС. Одним із ключових інструментів ЄС для підтримки держав-кандидатів є Інструмент передвступної підтримки (ІРА), який спрямований на сприяння політичним, інституційним, соціальним та економічним реформам, а також на зближення з цінностями і стандартами ЄС [19].

Транскордонна співпраця регулюється на різних рівнях, серед яких другий рівень включає національні законодавчі акти. Основоположним законом у цій сфері є Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24 червня 2004 року № 1861-IV з подальшими змінами та доповненнями. Цей Закон встановлює правові, організаційні та економічні рамки для транскордонної співпраці, а також окреслює повноваження місцевих владних органів у цій сфері. Особливість цього Закону полягає у врахуванні геополітичних змін в Європі після розширення ЄС у 2004 році [20].

Закон потребує допрацювання, адже він містить суперечності щодо участі місцевої влади у транскордонній співпраці та відображає потребу в адаптації до новітніх євроінтеграційних процесів, зокрема після підписання Угоди про асоціацію із ЄС, введення безвізового режиму та набрання України статусу кандидата в ЄС. Наразі, фінансування транскордонних проектів здебільшого покладається на місцеві бюджети та міжнародну технічну допомогу, що свідчить про недостатність державної підтримки, зазначеної у Законі.

Також важливість розширення функцій органів місцевої влади у розвитку транскордонного співробітництва акцентується на потребі в розробці та реалізації локальних програм співпраці, залученні приватного та громадського секторів до цих процесів, а також створенні асоціацій та консорціумів, які б сприяли інтеграції прикордонних регіонів.

Щодо стратегічного планування, державні програми розвитку транскордонного співробітництва охоплюють періоди 2007-2010, 2011-2015, 2016-2020 років та новітню програму на 2021-2027 роки. Ці програми спрямовані на підвищення економічного та соціального розвитку прикордонних регіонів, підвищення стандартів життя, а також зміцнення інституційної спроможності регіонів у сфері транскордонної співпраці. Програма на 2021-2027 роки зокрема зосереджує увагу на активізації участі України в міжнародних програмах та стратегіях, включаючи Стратегію ЄС для Дунайського регіону, сприяючи розвитку і створенню умов для мобільності людей, товарів та капіталу [21].

Додаткові законодавчі акти включають Закони «Про місцеве самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації», а також постанови про розвиток транскордонного співробітництва та єврорегіонів, що визначають механізми конкурсного відбору проектів і управління спільними програмами співробітництва. Наприклад, наказ Міністерства розвитку громад та територій України № 307 від 25 листопада 2021 року встановлює процедуру проведення конкурсного відбору та оцінки проектів транскордонного співробітництва, які можуть отримати державну фінансову підтримку. Відповідно до затвердженого порядку, експертна група оцінює проекти за бальною системою на основі критеріїв, таких як актуальність, якість підготовки, ефективність та інноваційність, транскордонний вплив і сталість результатів проекту. Результати оцінювання обговорюються та затверджуються на засіданні міжвідомчої комісії, що веде до визначення проектів, що отримають фінансування [22].

Третій рівень нормативно-правового регулювання транскордонного співробітництва України охоплює міждержавні угоди, які окреслюють цілі, механізми та специфічні сфери співпраці з міжнародними організаціями та іншими країнами. Ці документи визначають рамки для спільної діяльності та встановлюють основні напрями співробітництва, які включають різні рівні взаємодії - від галузевих до місцевих. Наприклад, у 2007 році між Міністерством регіонального розвитку України та Європейською Комісією було укладено Меморандум про взаєморозуміння, що поклав початок двостороннім угодам,

таким як українсько-польська, українсько-словацька та українсько-угорська міжурядові комісії для поглиблення міжрегіонального співробітництва [23].

Україна також уклала ряд двосторонніх і багатосторонніх угод з сусідніми державами, зокрема Угоди про добросусідство та співробітництво з Угорщиною, Польщею, Словаччиною та Румунією, а також тристоронні угоди, як наприклад з Білоруссю і Польщею. Ці угоди закладають фундамент для розвитку співпраці на різних рівнях та в різних сферах [24].

Четвертий рівень регулювання транскордонного співробітництва України займають юридичні акти, які укладаються на рівні регіональних та місцевих органів влади з партнерами у сусідніх країнах. Важливе значення в цьому контексті мають угоди про створення єврорегіонів, таких як «Карпатський», «Єврорегіон-Буг», «Нижній Дунай», та «Чорноморський єврорегіон» [15].

В Україні транскордонне співробітництво регулюється на різних рівнях управління – від наднаціонального до місцевого, проте існують відмінності у правовому регулюванні між Україною та країнами ЄС, що створює певні бар'єри для розвитку цієї сфери. Зокрема, у багатьох випадках регіональні та місцеві органи влади не були готові сприймати транскордонне співробітництво як область, яка вимагає координації та нагляду.

В Україні, на відміну від країн ЄС, транскордонне співробітництво не вважається елементом регіональної політики, але є одним з напрямків державної діяльності, делегованим місцевим органам влади, які в свою чергу отримують певні повноваження від центральних органів влади. Наприклад, в Польщі воєводства мають статус суб'єктів права в сфері регіональної політики, на відміну від українських областей, які залишаються державними адміністративними одиницями [25]. Такі розбіжності підкреслюють необхідність гармонізації українського законодавства з європейськими нормами для ефективнішого розвитку транскордонного співробітництва.

Загалом, нормативно-правове забезпечення транскордонного співробітництва України охоплює декілька рівнів: від міжнародних конвенцій, що встановлюють основи співпраці з європейськими країнами, до національного

законодавства, що адаптує ці стандарти для внутрішнього застосування. Важливу роль грають регіональні і місцеві ініціативи, зокрема через створення єврорегіонів, які сприяють прикордонній співпраці та інтеграції України в європейські процеси. Ефективність такого співробітництва залежить від уміння місцевих органів влади адаптувати міжнародні угоди на місцевому рівні, що вимагає подальшої гармонізації українського законодавства з європейськими нормами.

Висновки до розділу 1

На сучасному етапі транскордонне співробітництво стає потужним інструментом забезпечення сталого розвитку України через зміцнення міжрегіональних та транскордонних зв'язків, залучення додаткових коштів у розвиток країни в формі міжнародної технічної допомоги та інвестицій країн-сусідів, а також стає найважливішою складовою формування позитивного інвестиційного іміджу регіону.

В Україні транскордонне співробітництво регулюється на різних рівнях управління – від наднаціонального до місцевого, проте існують відмінності у правовому регулюванні між Україною та країнами ЄС, що створює певні бар'єри для розвитку цієї сфери.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

2.1 Аналіз сучасного стану транскордонної співпраці за останні роки

Транскордонна співпраця відіграє важливу роль у розвитку прикордонних регіонів, забезпечуючи платформу для вирішення спільних проблем та розвитку інтеграційних процесів. Останні роки показали зростання активності та нових можливостей в цьому напрямку, особливо в контексті європейської інтеграції. Проте, динаміка розвитку сфери транскордонного співробітництва також зустрічає виклики, пов'язані з політичними та економічними змінами в регіоні.

За програмний період 2014-2020 років на транскордонну співпрацю з Україною було виділено близько 370 мільйонів євро, що дозволило реалізувати приблизно 270 проєктів на суму 240 мільйонів євро. Фінансування програм збереглося на тому ж рівні в поточній фінансовій перспективі, зі значною участю місцевих та регіональних органів влади, особливо на місцевому рівні. При цьому більшість проєктів очолювали європейські партнери (65%) [26].

Втім, існують проблеми в територіальній співпраці між Україною та ЄС, пов'язані з інфраструктурними, правовими, інституційними, економічними, фінансовими, соціальними, фізичними обмеженнями, а також з проблемами адміністративно-правового характеру, пов'язаними з процедурними та правовими бар'єрами.

Можливості для українських учасників в транснаціональних програмах співпраці залишаються обмеженими, що призводить до слабкої залученості українських партнерів до транснаціонального співробітництва на макрорегіональному рівні в таких програмах як Interreg Europe, URBACT, INTERACT, ESPON [27].

Договір про функціонування Європейського Союзу чітко відділяє співробітництво між державами-членами ЄС та країнами, що не входять до ЄС. Але, Європейська Комісія прийняла, що після 2020 року всі програми співпраці

на внутрішніх і зовнішніх кордонах ЄС повинні регулюватися. Регламентом Європейського територіального співробітництва, який є частиною політики згуртованості та включає також Регламент про загальні положення, Регламент Європейського фонду регіонального розвитку, Регламент Європейського соціального фонду та спеціальні правила для програм ЕТС, де співпраця відбувається із країнами поза ЄС [28].

Як наслідок, у 2022 році, згідно з дослідженням, проведеним Комітетом з питань регіонального розвитку Європарламенту, Україна нараховувала понад тисячу міжнародних угод про партнерство з країнами ЄС, включаючи приблизно 350 угод на рівні місцевої влади. Така активна транскордонна діяльність особливо розвинута у прикордонних регіонах, завдяки географічній та культурній спорідненості, а також особистим та родинним зв'язкам. Лідерами у цьому напрямку виступають західні регіони України, де найбільше угод було підписано з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Чехією, Болгарією та Німеччиною [26].

Відтак, у відповідь на російське вторгнення в Україну, Єврокомісія припинила усі програми транскордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства (ENI CBC) та Interreg для регіону Балтійського моря з Росією та її союзником Білоруссю. Фінансування ЄС, виділене на вісім програм з Росією, становить 178 мільйонів євро, тоді як фінансування для двох програм з Білоруссю досягає 257 мільйонів євро. Також було зупинено співпрацю з цими країнами в рамках програмного періоду 2021-2027 років [29].

На даний момент, як державі-кандидату на вступ до Європейського Союзу, Україні має бути відкритий доступ до прямого фінансування через такі програми, як ІРА (Інструмент передвступної допомоги) та Interreg (Програма Європейського територіального співробітництва). Інші фінансові інструменти є доступними виключно для держав, які є членами Європейського Союзу [30].

Інструмент передвступної допомоги ІРА використовується для підтримки реформ в країнах-кандидатах та потенційних кандидатах на вступ до ЄС, надаючи їм фінансову та технічну підтримку. Це допомагає країнам більш

ефективно використовувати структурні фонди ЄС після приєднання до Союзу. Загальний бюджет IPA III складає приблизно 14,2 мільярди євро і розподіляється між п'ятьма тематичними пріоритетами [30].

Таблиця 2.1 – Транскордонне та транснаціональне співробітництво ЄС, 2021–2027 рр., млн євро [30]

№	Назва програми	Фінансування, млн €			
		ЄФРР	ІРА ІІІ	NDICI	Усього
Програми транскордонного співробітництва					
61	(Interreg VI-A) NEXT Hungary Slovakia Romania Ukraine	31	-	32	63
67	(Interreg VI-A) NEXT Poland Ukraine	88	-	90	178
70	(Interreg VI-A) NEXT Romania Ukraine	25	-	26	51
Загалом за програмами траскордонного співробітництва		144	-	147	291
Програми транснаціонального співробітництва					
6	(Interreg VI-B) Danube	165	30	18	213
14	(Interreg VI-B) NEXT Black Sea Basin	15	10	37	61
Загалом за програмами транснаціонального співробітництва		180	40	55	274
Загалом за всіма програмами		324	40	202	565

Джерело: [29]

Отже, загальний обсяг фінансування цих програм становить 565 млн євро, з чого частка транскордонного співробітництва складає 291 млн євро. Участь України у таких програмах як «Interreg VI-A» та «Interreg VI-B» підкреслює її активну роль у регіональному розвитку та поглибленні співпраці з країнами ЄС, а також демонструє залучення значних міжнародних ресурсів для розв'язання прикордонних та регіональних проблем.

Програма Interreg, яка підтримує транскордонну, транснаціональну та міжрегіональну співпрацю в Європі, а також інтеграцію віддалених районів, має загальний бюджет на 2021–2027 роки в розмірі приблизно 10,1 мільярда євро. Ця програма стимулює територіальну співпрацю через чотири основні напрямки:

1. Транскордонний (Interreg A) – спрямований на співпрацю між прилеглими регіонами;

2. Транснаціональний (Interreg B) – покриває більші транснаціональні території;
3. Міжрегіональний (Interreg C) – націлений на співпрацю між регіонами з різних частин Європи;
4. Інтеграція віддалених регіонів (Interreg) – зосереджена на специфічних викликах віддалених територій [30].

Необхідно відзначити, що проекти в рамках програми Interreg не фінансуються Євросоюзом повністю; необхідний фінансовий внесок від партнерів, який може покривати до 90% витрат за рахунок програми ЄС. Співфінансування за програмою визначається на рівні 70% для некомерційних організацій та 80% для державних органів та органів, що діють на основі публічного права. Партнери проекту мають забезпечити внесок у розмірі решти 30% або 20% відповідно. Рекомендований бюджет для проектів становить між 1 та 2 мільйони євро [31].

Участь України у програмі Interreg A транскордонного співробітництва за період 2021–2027 років забезпечується фінансуванням майже на 0,5 мільярда євро, табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Фінансування програм транскордонного співробітництва Interreg A для України на період 2021–2027 рр.

Тематичні вікна	Усього, млн €	%
Вікно 1- Верховенство права, основні права та демократія	2089	15,13
Вікно 2- Належне управління, узгодження з аспис ЄС, добросусідські відносини та стратегічна комунікація	2291	16,59
Вікно 3- Зелений порядок денний і стійке підключення (транспортні та комунікаційні зв'язки)	5860	42,25
Вікно 4 - Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання	3080	22,31
Вікно 5 - Територіальне та транскордонне співробітництво	485	3,51
Загальний операційний бюджет	13804	100
Адміністративні асигнування	357	n/a
Всього	14162	100

Джерело: [30]

Державні установи, органи місцевого самоврядування всіх рівнів, некомерційні організації, а також інші установи публічного права, включаючи

освітні заклади, медичні установи, комунальні підприємства та агенції регіонального розвитку, можуть брати участь у програмі.

Пріоритетні напрями проєктів у програмі охоплюють різні сфери, рис. 2.1.

Рисунок 2.1 – Пріоритетні напрями проєктів Interreg

Джерело: [31]

Таким чином, пріоритетні напрями проєктів у програмі покривають широкий спектр сфер, спрямованих на стимулювання інтегрованого розвитку Європи. Вони охоплюють розвиток інновацій і цифровізацію, підтримку сталої економіки і енергоефективності, а також покращення доступності освіти та медичних послуг. Ці ініціативи сприяють зміцненню європейської інтеграції та вдосконаленню регіонального управління, зміцнюючи європейську єдність та покращуючи якість життя громадян.

Станом на початок 2023 року, за інформацією Міністерства розвитку громад та територій України, українські регіони та місцеві громади уклали 813 договорів про співпрацю у сферах торгівлі, економіки, науки, техніки та

культури з партнерами з 64 країн світу. Найактивніші зв'язки були встановлені з Польщею, з якою підписано 291 угоду, а також із Китаєм та Румунією, кожна з яких має по 47 угод, та Грузією, з якою укладено 36 документів про співробітництво (Додаток Б) [32].

Отже, транскордонне співробітництво України свідчить про активну участь країни в міжнародних ініціативах, що сприяє регіональному розвитку та інтеграції з Європейським Союзом. Українські регіони та місцеві громади активно укладають угоди, що є свідченням поглиблення взаємовигідних відносин та спільного вирішення прикордонних викликів. Значне фінансування від ЄС через програми як Interreg демонструє зобов'язання забезпечувати стійкий розвиток та співпрацю в ключових сферах.

Українсько-словацьке транскордонне співробітництво набуло активного розвитку після вступу Словаччини до ЄС, здійснюючись через програму Interreg: European Territorial Cooperation, спрямовану на фінансування та надання дотацій для розвитку прикордонних регіонів. Програма акцентує на децентралізації влади та сприянні розвитку віддалених територій. До 2030 року Україна та Словаччина планують збільшити соціально-економічний розвиток своїх прикордонних регіонів через підтримку малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій, створення нових робочих місць, а також покращення управління на кордоні, включаючи оновлення пунктів пропуску і транспортних коридорів. Інші зусилля будуть спрямовані на підтримку України у її інтеграції до ЄС, а також на розширення співпраці у сферах енергетики та енергетичної безпеки, включаючи участь словацьких компаній у відновленні української енергетичної інфраструктури [29].

Транскордонне співробітництво між Україною та Словаччиною включає розбудову ефективних логістичних маршрутів і модернізацію прикордонної інфраструктури, з акцентом на перетин в Ужгороді та будівництво нової траси D1 (Додаток А), яка поєднує дві країни, поліпшуючи транспортні зв'язки [29].

Водночас, на тлі військових дій в Україні, Словаччина бере активну участь у гуманітарних ініціативах, допомагаючи українським біженцям через такі

організації, як Карітас Словаччини. У Словаччині майже 400 тисяч українців знайшли тимчасовий притулок, що свідчить про міцні гуманітарні зв'язки між двома країнами [33]. Ця підтримка не тільки зміцнює транскордонне співробітництво, але й створює додаткові можливості для подальшого розвитку взаємовигідних проектів та ініціатив, зокрема у соціальних та культурних сферах.

Транскордонне співробітництво між Україною та Угорщиною охоплює економічні, культурні та освітні сфери і було започатковане після вступу Угорщини до Європейського Союзу. Угорщина активно підтримує це співробітництво на регіональному рівні, включаючи участь в Карпатському єврорегіоні та програмі INTERREGIO, що сприяє розвитку міжрегіональних зв'язків та інституційної співпраці [29].

Концепція спільного розвитку прикордонних територій, розроблена у 2003 році, встановила стратегічні напрямки такого співробітництва, включаючи стимулювання економічної конкурентоспроможності через спільні підприємства та туризм, розвиток людських ресурсів через освіту та культуру, покращення транспортної доступності та збереження природних та культурних ресурсів. Також акцент робиться на використанні угорського досвіду для підготовки України до членства в Європейському Союзі, підсилюючи інтеграційні процеси і розвиваючи співпрацю в ключових сферах [29].

Також з 2021 року особлива увага приділяється економічному зміцненню регіонів через розвиток індустріальних парків та децентралізацію. В рамках програми Interreg, передбачено розвиток прикордонних територій між Україною, Угорщиною, Словаччиною та Румунією. Це включає збереження культурної спадщини та адаптацію до змін клімату.

Незважаючи на напружені політичні відносини, Угорщина підтримує євроінтеграцію України та розвиває транскордонне співробітництво, зокрема у сферах міжнародної логістики та енергетичної безпеки, що включає підтримку відновлення інфраструктури після війни. Окрім цього, Угорщина надала притулок 33,33 тисячам українських біженців станом на 2023 рік, що свідчить

про її готовність допомагати у вирішенні гуманітарних питань, пов'язаних з війною в Україні [34].

Транскордонне співробітництво між Україною та Румунією активно розвивається у різних сферах, включаючи освіту, культуру, економіку, транспорт та охорону здоров'я. Протягом 2014-2020 років було реалізовано значну кількість інфраструктурних проектів в рамках Спільної операційної програми ЄІС «Румунія-Україна», загальний бюджет якої склав 60 мільйонів євро. Програма фінансувала 62 проекти, серед яких важливі зусилля були спрямовані на вдосконалення умов у прикордонних регіонах, підвищення рівня безпеки населення та ефективне реагування на надзвичайні ситуації [29].

Особлива увага приділяється новій програмі співробітництва Румунія-Україна 2021-2027 (Interreg NEXT RO-UA), яка зосереджена на екологічних, медичних та соціальних ініціативах, зокрема на забезпеченні доступу до якісних медичних послуг та вдосконаленні зеленої інфраструктури. Єврокомісія виділила 54 мільйони євро на реалізацію цієї програми, що свідчить про її значимість і масштаб [29].

Крім того, Україна та Румунія активно працюють над розвитком прикордонної інфраструктури, зокрема відкриттям нових пунктів пропуску, що значно покращить логістику та доступність між двома країнами. Це дозволяє не тільки покращити міжнародну торгівлю, але й сприяє культурному та соціальному обміну.

У контексті гуманітарної підтримки, Румунія зіграла ключову роль у прийнятті українських біженців під час російського вторгнення, надавши прихисток і підтримку сотням тисяч людей. За даними оперативних служб, станом на 2024 року, в Румунії зареєстровано 142,34 тисяч українських біженців, що отримують тимчасовий захист [34].

Програма транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна протягом 17 років ефективно підтримує розвиток прикордонних територій трьох країн, фінансуючи проекти, спрямовані на покращення якості життя місцевих жителів. Програма забезпечує некомерційне співфінансування проектів, які

мають сильний транскордонний вплив, сприяючи тісній співпраці між установами та позитивно впливаючи на розвиток прикордонних регіонів.

У перший період програми (2004-2006 роки) за структурою Європейського фонду регіонального розвитку і TACIS було реалізовано 167 проєктів з загальним бюджетом 45,8 млн. євро. В наступний період (2007-2013) програма реалізувалася в рамках Європейського Інструменту сусідства і партнерства з суттєвим збільшенням фінансування до 170 млн. євро, що дозволило реалізувати 117 проєктів, включаючи великі інфраструктурні ініціативи [29].

Програмний період 2014-2020 продовжив діяльність програми, спрямовуючи її на вирішення спільних регіональних проблем, таких як захист довкілля, культурна спадщина, охорона здоров'я та безпека, з бюджетом понад 170 млн. євро на 167 проєктів [29].

Останній цикл програми, Interreg NEXT PL-UA 2021-2027, було затверджено в 2022 році. З новим бюджетом 187,4 млн євро, програма продовжує підтримувати співробітництво між Польщею та Україною, сприяючи зміцненню зв'язків між мешканцями та організаціями прикордонних регіонів та впровадженню спільних проєктів.

Польща продемонструвала солідарність і підтримку Україні під час російської агресії, надаючи значну гуманітарну, економічну та військову допомогу. Кількість біженців станом на 2023 рік складає 960,62 тис осіб [34]. Польська підтримка української енерго-інфраструктури та відновлення транскордонної енергетичної інфраструктури важлива для обох країн, щоб знизити залежність від російських енергоресурсів і забезпечити енергетичну безпеку.

Загалом, транскордонне співробітництво України з Європейським Союзом, зокрема з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією, є ключовим елементом її зовнішньої політики та інтеграції в європейські структури. Значне фінансування через програми ЄС, як-от Interreg, сприяє реалізації проєктів, що вирішують прикордонні виклики та стимулюють економічний та соціокультурний розвиток регіонів. Водночас, активна участь у

таких програмах дозволяє Україні поглиблювати взаємовигідні відносини та підтримувати стале регіональне зростання. Загалом, це сприяє європейській інтеграції та зміцненню транскордонної безпеки та стабільності.

2.2 Аналіз факторів, що впливають на стан транскордонного співробітництва України

Відповідно до Європейської хартії прикордонних та транскордонних регіонів, ефективне транскордонне співробітництво має базуватися, зокрема, на ліквідації перешкод для транскордонних потоків виробничих факторів та створенні сприятливих умов для навколишнього середовища. Різні чинники, які негативно впливають на ТКС у євро регіонах, можна класифікувати на дві основні групи:

1. «Внутрішні бар'єри», які виникають через специфічні обставини та індивідуальні умови в рамках євро регіонів та їхніх партнерів. Ці обставини включають методи комунікації між партнерами в євро регіоні, наявність ресурсів і потенціалів для розвитку, а також розуміння умов ТКС і можливостей для витягування з них вигоди;
2. «Зовнішні бар'єри», які зазвичай є незалежними від євро регіонів та партнерів ТКС. Вони стосуються загальнотранскордонного контексту, включаючи правові норми, адміністративні правила, економічну та соціальну ситуацію, напрямки політики згуртування Європейського Союзу, а також наявність європейських фондів, що підтримують розвиток транскордонної співпраці [35].

Оцінка ефективності транскордонного співробітництва у євро регіонах має включати аналіз всіх перешкод, які ускладнюють співпрацю. Зокрема, можливо усунути «внутрішні» бар'єри на рівні євро регіонів, але «зовнішні» бар'єри часто залишаються недосяжними для швидкого вирішення та мають розглядатися як постійні. Внутрішні бар'єри, такі як недостатні знання про ТКС, різниця в інтересах партнерів, та обмежені ресурси, мають значний вплив на виконання

соціальних завдань і розвиток єврорегіонів. У той же час, економічні завдання в основному вирішуються підприємцями, а екологічні виклики стосуються всіх груп майже порівну. Усунення «зовнішніх» бар'єрів транскордонного співробітництва на місцевому рівні, залучаючи органи місцевого самоврядування, неурядові організації чи підприємців, є складним завданням, оскільки такі обмеження часто визначаються на регіональному або національному рівнях і впливають на всіх партнерів. Вплив цих бар'єрів може змінюватися залежно від моделі та масштабів співпраці, статусу та досвіду партнерів. Ключ до успішного транскордонного співробітництва лежить у здатності партнерів подолати «внутрішні» бар'єри, рис. 2.2.

Соціально-економічні	Політико-стратегічні	Екологічні
• Відсутність підприємництва • Поганий зв'язок і доступність пересування між містами • Слабка економіка • Різні системи соціального забезпечення, пенсій та податків • Різниця в рівнях зайнятості та безробіття • Культурні та мовні відмінності	• Відсутність політичної прихильності • Диспропорції в територіальному управлінні • Розрізнене планування • Бюрократичні бар'єри • Відмінності у законодавстві та нормах • Недостатнє фінансування спільних проектів	• Відмінності в стратегіях збереження та захисту • Прогалина в екологічній оцінці • Неспівпадіння стандартів екологічної безпеки

Рисунок 2.2 – Основні бар'єри транскордонного співробітництва

Джерело: [35]

Екологічні проблеми становлять важливу, але складну сферу транскордонного співробітництва, особливо через відмінності у екологічному законодавстві та політиці, що ускладнюють співпрацю між країнами. Різні інтереси підприємців, громадських організацій і місцевого самоврядування ускладнюють досягнення компромісу. Зменшення екологічних бар'єрів та залучення регіональних і національних рівнів вимагають дій, що виходять за рамки можливостей локальних учасників.

ТКС також часто конфліктує з принципом державного суверенітету, обмежуючи транснаціональну діяльність через внутрішнє законодавство. Навіть існування правових інструментів для структурування ТКС не гарантує повної незалежності транскордонних заходів через національні правила бюджету, соціальне право та оподаткування. ТКС залежить від внутрішніх законів держав-учасниць і вимагає координації між національними партнерами, незалежно від рівня розвитку двостороннього чи багатостороннього співробітництва [36].

Хоча міжнародні інститути формують надійне правове середовище для розвитку транскордонного співробітництва між Україною та ЄС, внутрішні та зовнішні нормативно-правові інституції не завжди мають стабільний позитивний вплив. Часто існують організаційні та ієрархічні невідповідності, які призводять до інституційних бар'єрів і блокують розвиток зовнішньоекономічних зв'язків у євро регіонах. Це особливо помітно в євро регіонах між Україною та країнами ЄС, де зіткнення різних правових та соціально-економічних систем породжує велику кількість протиріч. Наприклад, зусилля української влади посилити фіскальний тиск на підприємців у прикордонних областях, хоча й легальні, призводять до зниження їх інвестиційного потенціалу та гальмують розвиток інвестиційного співробітництва у цих регіонах, суперечачи цілям державної політики [37].

В Україні недостатньо розвинута нормативно-правова база та інформаційна підтримка, що обмежує застосування таких інноваційних форм транскордонного співробітництва як транскордонні кластери та індустріальні парки. Економічні передумови для ефективного використання цих форм включають стратегічне геополітичне розташування України, наявність попиту, можливість розвитку нових технологій, кваліфіковані трудові ресурси та високий рівень безробіття в прикордонних регіонах, а також залучення додаткових коштів ЄС для розбудови інфраструктури. Однак, стримуючими факторами є відсутність інвестиційно-інноваційних та фінансових механізмів, недостатнє правове та інституціональне забезпечення, низький рівень інформованості та партнерських навичок у вітчизняних підприємств, а також поганий бізнес-клімат [38].

Створення єврорегіонів і процес транскордонного співробітництва затримувалися через етнічні, політичні бар'єри, різні правові системи та адміністративну організацію. Адміністративні структури, які беруть участь у ТКС, не мають незалежної політичної та правової влади, що змушує їх залежати від центральних органів, де політична нестабільність призводить до значних затримок у прийнятті рішень на регіональному рівні в Україні. Це робить політичну нестабільність однією з основних перешкод для ТКС.

Також існує проблема недостатньої обізнаності про ТКС та його переваги, особливо серед неурядових організацій та підприємств, хоча місцеві органи влади мають більше знань. Для мінімізації цього бар'єра важливо забезпечити освітні програми через єврорегіони та місцеві органи влади, акцентуючи на моделях розвитку ТКС та його вигодах. Це особливо важливо для підприємців, які шукають прибуток від транскордонних зв'язків.

Бар'єри у розвитку єврорегіонів часто виникають через відмінності в індивідуальних інтересах учасників співпраці, навіть якщо загальні цілі є схожими. Ефективне транскордонне співробітництво залежить від мобілізації партнерів зі спільними цінностями та взаємодоповнюючими очікуваннями, що дозволяє досягати особистих цілей через спільну діяльність. Єврорегіони мають відігравати ключову роль у визначенні та врахуванні інтересів різних зацікавлених сторін, щоб підтримати співробітництво, зокрема, на соціальному та екологічному рівнях, хоча це менш критично для економічних цілей [35].

У єврорегіонах можливе як формальне, так і неформальне співробітництво, включно з двосторонніми та мережевими взаємодіями між різними учасниками, такими як місцеві органи влади, неурядові організації, освітні установи, кластери та інші групи. Однак, високі витрати часто обмежують участь громадських організацій в транскордонних проєктах через брак необхідних фінансових ресурсів.

Співпраця в рамках єврорегіонів часто фокусується на культурі, спорті, туризмі та відпочинку, які стають основою для транскордонного і міжсекторального співробітництва між державними структурами, місцевим

самоврядуванням та неурядовими організаціями. Ці сфери демонструють високий потенціал для розвитку інших партнерських взаємодій. Водночас, існує менший інтерес до співпраці у сфері територіального планування, що вказує на відсутність стратегічних довготривалих зобов'язань для розвитку прикордонних територій.

Комерційна співпраця також відіграє важливу роль у транскордонному контексті, з акцентом на спільні проблеми, цілі та умови розвитку. Для формування міцних транскордонних партнерств важливими є рівність прав партнерів, взаємна повага, вигоди для всіх учасників, прозорість відносин, а також спільні інтереси та цілі. Успішні партнери повинні мати сумісні ресурси та бути мотивованими до постійної співпраці, готові ділитися витратами та ризиками [35].

Партнери, які добре розуміють свої потреби та очікування, мають більше шансів успішно реалізувати моделі транскордонного співробітництва із меншими адміністративними та правовими перешкодами. Якщо вони сприймають ТКС як засіб досягнення особистих та спільних цілей, вкладені кошти можуть бути вважені вигідними інвестиціями. Це стосується як проєктів, реалізованих місцевими владами або НУО за рахунок державних чи соціальних фондів, так і комерційних ініціатив, розроблених підприємствами в рамках ТКС [35].

Однак, головні перешкоди включають складнощі з отриманням державного фінансування та обмежену кількість зацікавлених суб'єктів, що зазвичай обмежується державними інститутами та місцевими органами влади. Несприятливі умови, особливо фінансові, змушують НУО та підприємства вагатися приймати участь у транскордонних проєктах через страх використання державної допомоги.

Підприємства активно реалізують цілі транскордонного співробітництва, бачачи в них економічну вигоду, в той час як місцеві влади та НУО часто уникають участі через ризики, пов'язані з державною допомогою, особливо з фінансуванням ЄС. Основною перешкодою для усіх учасників є відсутність

ресурсів, хоча місцеві органи влади зазвичай мають бюджетні кошти для розвитку співпраці.

Триваючий конфлікт і регіональна політична динаміка вплинули значно на транскордонне співробітництво в Україні. З початку російського вторгнення 24 лютого 2022 року, у Європі було зареєстровано майже 8,1 мільйона українських біженців, що спонукало до широкомасштабного транскордонного співробітництва для вирішення гуманітарних потреб [39]. Європейський Союз відіграє ключову роль у підтримці цих ініціатив, надаючи гнучкі умови для забезпечення продовження важливих проектів, які підтримують місцеву інфраструктуру в Україні та сусідніх країнах, таких як Молдова. Значний рівень перетину кордонів, зареєстрований з початку конфлікту, підкреслює масштаби транскордонного руху та логістичні виклики, що виникають у цьому процесі [40].

Транскордонне співробітництво між Україною та державами Центральної Європи, що є членами ЄС, демонструє значний прогрес і сприяє зміцненню зв'язків на регіональному рівні, відкриваючи нові можливості для України в європейській інтеграції. Активний діалог та взаємні компроміси між усіма зацікавленими сторонами є ключовими для подолання існуючих викликів і розширення співпраці, відповідно до концепції «Європи регіонів». Зміцнення транскордонної взаємодії може стати ефективним шляхом до глибшої інтеграції України у європейські процеси, зменшуючи політичні та економічні бар'єри. Враховуючи поточний прогрес і виклики, Україна має великий потенціал до подальшого розвитку та зближення з Європейським Союзом через активне транскордонне співробітництво.

2.3 Механізм функціонування транскордонної співпраці України

Механізм функціонування транскордонного співробітництва відображає умови соціально-економічного розвитку прилеглих територій різних країн і є частиною процесу, що дозволяє його учасникам реалізувати свої інтереси. В

економічній науці трактування терміну «механізм» є досить суперечливим, що ускладнює його застосування у практиці управління соціально-економічними процесами на різних рівнях.

Для детального аналізу транскордонного співробітництва в Європі потрібно використати логічно узгоджене визначення «механізму», яке можна описати як сукупність економічних ресурсів та методів їх взаємодії [41]. Ці ресурси та взаємозв'язки між ними включають правові основи, принципи, форми та інструменти, за допомогою яких учасники досягають своїх кінцевих цілей, рис. 2.3.

На початковому рівні механізму знаходяться національні правові системи і національне законодавство кожної з країн-учасниць, що формують правову основу для транскордонного співробітництва. Наступним кроком є міжнародна нормативно-правова база, яка включає угоди і договори на міждержавному рівні, спрямовані на полегшення і регулювання транскордонних відносин.

Далі йдуть міжнародні угоди, які реалізуються на регіональному і місцевому рівнях, забезпечуючи конкретні рамки для співпраці між окремими регіонами або містами. Це включає угоди, договори та статuti, що визначають основні принципи співробітництва.

Основні принципи транскордонного співробітництва охоплюють місцеве самоврядування, взаємодію, субсидіарність, економічність, ситуативність, інформаційну обізнаність, прозорість і довіру, що є фундаментом для створення ефективних форм співробітництва, таких як прямі контакти, прикордонна торгівля, єврорегіони і міжнародні кластери різних типів.

На наступному рівні інструменти та органи, які допомагають в реалізації і управлінні транскордонними проектами, гарантуючи їх виконання відповідно до узгоджених принципів і планів.

На завершальному етапі розташовані конкретні проекти та програми, спрямовані на досягнення кінцевих цілей суб'єктів транскордонного співробітництва, такі як соціально-економічний розвиток, покращення інфраструктури та інтеграція регіонів.

Рисунок 2.3 – Механізм функціонування транскордонного співробітництва в ЄС

Джерело: [41]

Отже, в Європі механізм функціонування транскордонного співробітництва ефективно вбудовується в соціально-економічні рамки прилеглих територій, включаючи всі необхідні ресурси та методи для досягнення спільних цілей. Завдяки чіткій ієрархії від національного законодавства до

конкретних транскордонних проектів, цей механізм забезпечує організоване і прозоре середовище для міжнародної взаємодії.

Транскордонне співробітництво в Україні охоплює різноманітні сфери, включаючи економічну, соціальну, науково-технічну, культурно-освітню та екологічну діяльність, а також включає взаємодопомогу у випадках надзвичайних ситуацій. Сучасний погляд на внутрішні процеси в ЄС дозволяє оцінити нову якість регіональної політики, зокрема через політику згуртування, яка інтегрує регіональні та соціальні ініціативи для підвищення їхньої ефективності.

Важливим напрямком є створення інноваційної моделі транскордонної кооперації, яка передбачає:

- зосередження ресурсів прикордонних регіонів на проведенні базових та прикладних досліджень для розвитку наукового, технологічного та виробничого потенціалу;
- застосування програмно-цільового методу у реалізації інноваційних розвиткових проектів в євро регіонах;
- залучення малого та середнього бізнесу до інноваційної діяльності;
- створення спільних венчурних компаній;
- розробка нових організаційних форм для інноваційного розвитку прикордонних регіонів [42].

Основним результатом міжнародної співпраці у сфері місцевої та регіональної демократії стало розроблення європейської стратегії, яка сприяє інноваціям і ефективному управлінню на місцевому та регіональному рівнях, особливо в контексті розвитку транскордонного та міжрегіонального співробітництва. Країни-члени Ради Європи, включаючи Україну, підтримують цей вид діяльності, виконуючи встановлені завдання, які включають усунення правових і адміністративних бар'єрів для співпраці, створення умов для розвитку територіальних громад і формування ефективних правових і інституційних рамок.

На континенті вже діє близько 140 єврорегіонів, що є прикладом успішного транскордонного співробітництва. Цілі та завдання єврорегіонів визначені у статутах транскордонних об'єднань та включають співпрацю у таких сферах, як економіка, соціальні питання, адміністрування, освіта і культура, інфраструктура, екологія, інформаційні технології тощо [42].

В Україні існує сім єврорегіонів, які залучають кілька країн і об'єднують різні регіони в залежності від їх географічного розташування та спільних інтересів. Ці єврорегіони включають «Буг» (з Польщею та Білоруссю), «Карпатський» (з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією), «Нижній Дунай» та «Верхній Прут» (обидва з Молдовою та Румунією), «Дніпро» та «Ярославна» (обидва з Росією та Білоруссю), і «Слобожанщина» (з Росією). Крім того, новий Чорноморський єврорегіон був заснований у 2008 році у місті Варна (Болгарія) за ініціативою Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи [43].

Близько 77% території України складають прикордонні регіони, що підкреслює важливість транскордонної і міжрегіональної співпраці. Головна мета такого співробітництва полягає у створенні відкритої економічної моделі, яка фокусується на виробництві продукції з високою доданою вартістю і розвитку науково-технічного співробітництва та виробничих коопераційних зв'язків із сусідніми країнами [42].

Механізм функціонування транскордонного співробітництва, описаний у Програмі на 2021-2027 роки, включає декілька ключових елементів:

1. Створення та підтримка міждержавних комісій і робочих груп - це структури, які забезпечують постійний діалог і координацію між Україною та сусідніми країнами. Наприклад, Українсько-Словацька міждержавна комісія та інші подібні організації діють як платформи для обговорення та вирішення питань, що виникають у процесі транскордонного співробітництва;
2. Реалізація міжнародних програм та стратегій – активна участь України в реалізації Стратегії Європейського Союзу для Дунайського та

Карпатського регіонів, які включають різноманітні проекти та ініціативи, спрямовані на підвищення інтеграції та співпраці між регіонами;

3. Фінансування і підтримка проектів – забезпечення фінансування проектів транскордонного співробітництва з державного бюджету, міжнародної технічної допомоги та інших джерел. Це включає конкурсний відбір проектів, що відповідають цілям програми, та їх подальше фінансування;

4. Співфінансування – вимога співфінансування проектів з місцевих бюджетів або інших джерел, що забезпечує залучення ресурсів від учасників проекту і підвищує їх відповідальність за результати;

5. Розвиток інфраструктури – покращення інфраструктури прикордонних територій, зокрема транспортної, для забезпечення кращої інтеграції та співпраці;

6. Інституційна спроможність – розвиток інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, агенцій регіонального розвитку, громадських організацій та інших суб'єктів транскордонного співробітництва через навчання, методологічну та інформаційно-аналітичну підтримку [21].

Ці елементи разом формують комплексний підхід до розвитку та підтримки транскордонного співробітництва, забезпечуючи їх сталість, ефективність та відповідність до загальноєвропейських стандартів і вимог.

Таким чином, механізм функціонування транскордонного співробітництва України ефективно інтегрується в рамки європейської інтеграції, забезпечуючи учасникам платформу для реалізації спільних соціально-економічних, наукових, та культурних ініціатив. Структурований підхід, який включає як національне законодавство, так і міжнародні угоди, забезпечує взаємодію і співпрацю на різних рівнях, від місцевого до міжнародного, та сприяє зміцненню правових і організаційних основ. Важливим є і забезпечення фінансової та інституційної підтримки проектів, що забезпечують розвиток інфраструктури та покращення умов життя в прикордонних регіонах. В цілому, участь України у транскордонному співробітництві не тільки сприяє регіональному розвитку, але й відіграє ключову роль у процесі європейської інтеграції країни.

Висновки до розділу 2

Важливою діяльністю при формуванні транскордонного співробітництва відіграє також історичний аспект. Історія встановлення кордонів суттєво вплинула на розвиток територій та громад, з якими вони пов'язані. Розвиток транскордонного співробітництва в Європі та Україні пройшов складний шлях, результатом якого є покращення життя мешканців прикордонних територій, активізація виробничих процесів, підприємницької діяльності тощо.

Механізм функціонування транскордонного співробітництва України ефективно інтегрується в рамки європейської інтеграції, забезпечуючи учасникам платформу для реалізації спільних соціально-економічних, наукових, та культурних ініціатив. Структурований підхід, який включає як національне законодавство, так і міжнародні угоди, забезпечує взаємодію і співпрацю на різних рівнях, від місцевого до міжнародного, та сприяє зміцненню правових і організаційних основ.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З СУСІДНІМИ КРАЇНАМИ-ЧЛЕНАМИ ЄС

3.1 Потенціал активізації транскордонного співробітництва України

У сфері економіки поняття стійкості та безпеки мають вирішальне значення на всіх рівнях, включаючи мікро- та макроекономічні процеси. Транскордонне співробітництво також не є винятком з цього правила. Важливість його активізації та позитивного розвитку особливо актуальна у контексті стійкого соціально-економічного та екологічного розвитку прикордонних регіонів. Водночас, безпека цих територій вимірюється здатністю об'єктів витримувати внутрішні та зовнішні загрози, а також адаптуватися до непередбачуваних чи складно прогнозованих обставин. Стійкість ілюструє міцність та здатність елементів системи витримувати зовнішні впливи та відновлювати їх звичний ритм після криз. З огляду на ці особливості, варто розглянути ключові фактори, які впливають на стійкий та безпечний розвиток прикордонних регіонів у контексті транскордонної взаємодії, табл. 3.1.

Отже, активізація транскордонного співробітництва вимагає комплексного підходу до вирішення політичних, економічних, екологічних, інноваційних, інституційних та соціокультурних питань. Забезпечення стабільності та безпеки прикордонних регіонів залежить від гармонізації законодавчих рамок, посилення економічних зв'язків та розвитку інфраструктури. Врахування природно-географічних особливостей та культурної спадщини сприяє глибшій інтеграції та взаєморозумінню між суміжними державами. Ефективне транскордонне співробітництво може значно посилити регіональний розвиток, взаємний культурний обмін та стійкість до потенційних криз.

У контексті активізації та розвитку транскордонного співробітництва важливо усвідомити, що вплив на цей процес чинить ціла система різноманітних факторів, серед яких не можна виокремити як надзвичайно важливі, так і малозначущі. Реальний вплив на інтенсивність транскордонних відносин

залежить від комплексної взаємодії різних груп факторів, де вирішальну роль відіграє не одиничні фактори, а їх загальна сукупність. Залежно від конкретної ситуації у певному регіоні, різні фактори можуть мати більший чи менший вплив. Однак, рідко коли один або два фактори домінують над іншими.

Таблиця 3.1 – Фактори впливу на стійкий та безпечний соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів у контексті транскордонної взаємодії

Назва	Характеристика
Політичні фактори	- рівень розвитку двосторонніх відносин між країнами; - наявність конфліктів на етнічному та релігійному підґрунті у прикордонних районах; - розбіжності в політичних системах країн, що межують одна з одною
Економічні фактори	- демографічна щільність та соціальні умови (освіта, охорона здоров'я, безробіття); - економічний розвиток та промислова спеціалізація прикордонних зон; - інвестиційний клімат і доступність природних ресурсів; - наявність і якість інфраструктурного зв'язку між регіонами
Екологічні фактори	- вплив промисловості на екологію регіону; - ризики екологічних катастроф та співпраця у їх запобіганні; - дотримання міжнародних екологічних стандартів
Інноваційні фактори	- рівень науково-технічного розвитку; - інноваційний потенціал та участь у міжнародних наукових програмах; - розвиток новітніх технологій та їх застосування
Обумовлені кордоном фактори	- географічне та економічне положення прикордонних регіонів; - розвиток прикордонної інфраструктури; - міграційні потоки та контрабандна діяльність
Інституційні фактори	- наявність правової бази для транскордонної співпраці; - розробка та виконання міжнародних угод; - створення органів для розвитку прикордонної співпраці
Природно-географічні фактори	- ландшафтні та кліматичні особливості прикордонних територій; - доступність та розробка природних ресурсів
Соціально-культурні фактори	- етнічний склад та культурні особливості населення; - наявність та збереження культурних пам'яток; - взаємодія традицій і звичаїв різних народів прикордоння

Джерело: [44]

У контексті активізації та розвитку транскордонного співробітництва важливо усвідомити, що вплив на цей процес чинить ціла система різноманітних факторів, серед яких не можна виокремити як надзвичайно важливі, так і малозначущі. Реальний вплив на інтенсивність транскордонних відносин

залежить від комплексної взаємодії різних груп факторів, де вирішальну роль відіграє не одиничні фактори, а їх загальна сукупність. Залежно від конкретної ситуації у певному регіоні, різні фактори можуть мати більший чи менший вплив. Однак, рідко коли один або два фактори домінують над іншими.

Розвиток транскордонного співробітництва залежить від розуміння часово-просторових та соціокультурних особливостей прикордонних регіонів. Важливо враховувати вибір пріоритетів регіональної політики, що може призвести до виробництв у локаціях, які обираються не з економічної доцільності, а з метою стратегічного освоєння територій. Такі дії можуть мати позитивний вплив у довгостроковій перспективі, але не завжди відображають короткострокові економічні вигоди. Врахування різноманітних факторів, таких як комунікативні властивості державних кордонів, важливо для активізації співробітництва в контексті євроінтеграції, незважаючи на їх неоднозначний вплив, який може мати як позитивні, так і негативні економічні наслідки для України [44].

Розглянемо основні фактори, які, на нашу думку, впливають на активізацію транскордонного співробітництва:

1. Територіальні спори у прикордонних зонах. Наприклад, територіальна суперечка між Україною та Румунією стосувалася визначення меж континентального шельфу та економічних зон біля острова Зміїний. Міжнародний Суд ООН 3 лютого 2009 року ухвалив рішення на користь Румунії, відводячи їй близько 80% спірної території, що відповідало її вимогам. Це рішення змусило Україну відмовитися від частини своїх економічних прав, однак водночас відкрило шлях для розвитку нових політичних відносин між країнами. Цей крок, хоча і був непростим для України, сприяв зміцненню дипломатичних зв'язків та створенню умов для більш стабільної співпраці з Румунією в інших сферах, включаючи безпеку, економіку та екологічні ініціативи [45].

2. Військові конфлікти. Війна на Сході України та анексія Криму Росією становлять серйозне порушення територіальної цілісності та загрозу

національній безпеці України. Ці події перетворили Україну на одне з епіцентрів глобальної конкуренції між Росією та Заходом, зокрема Сполученими Штатами, збільшуючи її вразливість до міжнародних конфліктів та зовнішнього впливу. Водночас, Україна активно рухається шляхом євроінтеграції, що підкріплюється зміцненням дипломатичних і економічних зв'язків з Європейським Союзом, запровадженням безвізового режиму та активізацією реформ для забезпечення демократичного розвитку країни. Ці дії сприяють підвищенню міжнародного іміджу України та зміцненню її позицій на міжнародній арені, надаючи додатковий імпульс для подальших реформ та інтеграції з європейськими структурами [46].

3. Етнічні конфлікти. Після здобуття незалежності, Україна успадкувала кордони, які були встановлені радянською владою, іноді ігноруючи етнічний склад регіонів. Це призвело до змін у етнічному складі та світогляді населення Криму та прикордонних районів Донбасу. Лояльність населення на цих периферійних територіях до української державності часом виявляється нестабільною, залежно від змінюваних політичних, економічних та міжнародних умов, що сприяє політичним конфліктам та дестабілізації внутрішньополітичної обстановки. Крім того, багатокультурність України, з її різноманітними традиціями та звичаями, а також історична асиміляція численних національностей, збагачує культурний ландшафт країни, але також ставить певні виклики перед соціально-культурною інтеграцією. Наразі Україна активно співпрацює з сусідніми країнами, що вимагає від неї адаптації до нових регіональних умов і глибшого розуміння власної національної ідентичності [47].

5. Розбіжності та складнощі в уніфікації політичних систем, законодавчих баз, та нормативно-правових актів між країнами створюють перешкоди для гармонізації стандартів. Зокрема, політика національної уніфікації, яка охоплює формування єдиної національної ідентичності через спільні мови, історію, національних героїв, символи та ритуали, може ускладнювати інтеграцію між різними культурними та етнічними групами. Різноманітність соціальних, економічних, політичних і культурних підходів у

різних країнах пропонує безліч можливостей для розвитку, але також створює виклики в організації ефективної співпраці та вибору оптимальних моделей взаємодії.

Підвищення ефективності системи державного управління, гармонізація відносин між різними рівнями влади і місцевим самоврядуванням, а також формування гармонійних міжетнічних відносин є ключовими для забезпечення соціально-політичної стабільності. Це також включає зміцнення правопорядку та впровадження заходів для ефективного реагування на соціальні та політичні виклики в сучасних умовах [50].

В контексті страхового ринку України, впровадження європейських директив, таких як Solvency II, які ставлять високі вимоги до платоспроможності страхових організацій, є значним кроком у забезпеченні стійкості та інноваційного розвитку страхової галузі. Цей крок сприяє не тільки зміцненню фінансової безпеки страховиків, але і підвищує довіру споживачів, відкриваючи двері до більш тісної інтеграції з глобальними страховими ринками і забезпечуючи кращий захист інтересів клієнтів. Підхід до інновацій, що забезпечується за допомогою міжнародної співпраці та участі в грантових програмах, посилює потенціал України у впровадженні сучасних технологій та практик, зокрема у страхуванні [51].

6. Нестабільність економічного розвитку. На 2023 і 2024 роки прогнози зростання ВВП України загалом позитивні, але існують значні виклики, які можуть уповільнити економічне відновлення. Міжнародний валютний фонд прогнозує зростання на рівні 4.5% у 2023 році та 3-4% у 2024 році, відзначаючи сприятливий вплив зовнішньої підтримки і покращення урожайності [52]. Світовий банк також бачить зростання у 3.5% та 4% відповідно, підкреслюючи позитивні наслідки стабілізації постачання електроенергії [53].

Однак, існують песимістичні сценарії, які обумовлені зовнішніми фінансовими ризиками та геополітичними загрозами. Зокрема, МВФ попереджає про високу інфляцію та фінансові збурення у світі, що можуть негативно вплинути на українську економіку через зниження глобальної економічної

активності [54]. ОЕСР також звертає увагу на збереження економічних ризиків у 2024 році через потенційні геополітичні конфлікти та затягування монетарної політики в розвинених країнах [55].

Ці умови вимагають від України активізації транскордонного співробітництва, особливо у сферах торгівлі, енергетики та безпеки, щоб зміцнити економічну стабільність та знизити залежність від внутрішніх вразливостей. Співпраця з ЄС та іншими міжнародними партнерами може допомогти забезпечити необхідні інвестиції та технологічні рішення для відновлення та модернізації інфраструктури, а також зменшити вплив негативних зовнішніх чинників на українську економіку.

7. Зовнішня трудова міграція з України має значний вплив на економічний розвиток країни, що особливо проявляється у вигляді «витоку мізків» та зменшення трудового потенціалу, особливо серед молоді. Це призводить до старіння нації та зниження народжуваності. Проте, міграція також знижує навантаження на внутрішній ринок праці та сприяє зростанню економіки через великі обсяги грошових переказів, які у 2018 році склали близько 11 мільярдів доларів, а в 2019 році - приблизно 12 мільярдів доларів, у 2020 – 9,4 мільярдів доларів [56].

До війни значна частина українців виїжджала за кордон у пошуках кращих робочих можливостей, переважно в країни ЄС, такі як Польща та Чехія. У 2023 році, з початком великої війни, кількість виїздів з України зросла до 22,9 мільйонів, при цьому кількість в'їздів становила 20,1 мільйон. Різниця між виїздами та в'їздами становила 2,81 мільйони, що свідчить про те, що значна кількість українців знайшла тимчасовий притулок за кордоном. У 2024 році за оцінками УВКБ ООН загальна кількість зареєстрованих мігрантів - 6,48 млн. осіб, з них 1,25 млн. осіб перебувають в Росії та Білорусії [57].

Під час війни українські мігранти часто стикаються з викликами, такими як небезпечна безпекова ситуація вдома, відсутність фінансових ресурсів та житла. Це ускладнює їхнє можливе повернення до України. Опитування УВКБ

ООН показало, що 55% мігрантів, які спробували повернутися, виявили, що можливостей для працевлаштування менше, ніж вони сподівалися [57].

Така ситуація вимагає від уряду України активізації транскордонного співробітництва, наприклад, через міжнародні угоди про працевлаштування, соціальний захист трудових мігрантів та сприяння їх поверненню та інтеграції. Це дозволить краще використовувати потенціал українських мігрантів для відновлення та розвитку країни.

8. Інноваційний розвиток України та її інтеграція в інтелектуальну економіку Європейського Союзу включають конвергенцію юридичних норм, що регулюють інтелектуальну власність. Це стосується вирішення відмінностей у розумінні та застосуванні законодавчих актів, що керують ідентифікацією та оцінкою елементів інтелектуальної власності. Також, з'являються складності в координації інтересів міжнародних корпорацій та представників малого та середнього бізнесу у створенні та комерціалізації нових інтелектуальних продуктів [44].

Уніфікація європейських патентних стандартів в Україні, спільно з розвитком міжсекторального співробітництва, забезпечує більш ефективну взаємодію в інтелектуальних сферах. Це також сприяє диверсифікації співпраці з міжнародними партнерами у сфері інновацій, включаючи створення спільних інструментів для підтримки інтелектуалізації економіки в рамках ширшого європейського ринку.

Загалом, активізація транскордонного співробітництва України має величезний потенціал для посилення стійкості та безпеки прикордонних регіонів, що може сприяти їх соціально-економічному та екологічному розвитку. Розуміння та врахування комплексу політичних, економічних, культурних та інноваційних факторів відіграє ключову роль у формуванні ефективних стратегій транскордонної взаємодії. Зміцнення законодавчих та інституціональних основ, залучення місцевих громад та інтеграція з європейськими інноваційними практиками можуть значно підвищити якість та ефективність співробітництва. Усе це сприяє не лише економічному зростанню

та розвитку інфраструктури, але й культурному обміну та соціальній інтеграції, зміцнюючи відносини між Україною та її європейськими сусідами.

3.2 Перспективи розвитку транскордонного співробітництва в Україні

Україна знаходиться на шляху до глибшої інтеграції з Європейським Союзом, що зумовлює необхідність активізації транскордонного співробітництва. Цей процес має ключове значення не тільки для економічного розвитку прикордонних областей, а й для зміцнення політичних, соціальних та культурних зв'язків з країнами-сусідами.

На думку Бабух Р. [58], перш за все, Україна має зосередитися на вдосконаленні внутрішньої політики у напрямку децентралізації. Завершення реформи територіальної організації влади забезпечить більше повноважень та ресурсів місцевим громадам, що на практиці сприятиме зменшенню бюрократії. Це дозволить об'єднаним територіальним громадам ефективніше розпоряджатися власними фінансами, затверджувати місцеві бюджети та використовувати кредитні ресурси, створюючи сприятливі умови для транскордонної співпраці.

Подальшим кроком у напрямку розвитку транскордонного співробітництва має стати переформатування існуючих єврорегіонів, особливо тих, що включають країни-члени ЄС. Це важливо для поглиблення співпраці у таких сферах, як економіка, культура, освіта і туризм. Інтенсифікація роботи єврорегіонів дозволить краще використовувати спільні ресурси та можливості, сприяючи тим самим сталому розвитку і інтеграції.

Необхідно також відмовитись від співробітництва у форматах, які не відповідають національним інтересам України, зокрема з тими єврорегіонами, де діяльність не спрямована на підтримку українських інтересів або здійснюється з країнами, що ведуть агресивну політику [58].

Успішна реалізація політики транскордонного співробітництва вимагає від України чіткого розуміння своїх стратегічних пріоритетів, здатності

адаптуватися до змінних умов і гнучкого підходу в міжнародних відносинах, що в кінцевому підсумку сприятиме зміцненню її позицій на європейській арені.

Інтеграція з Європейським Союзом вимагає адаптації та гармонізації багатьох аспектів управління та регіонального розвитку. Стратегічні напрями, визначені О. Карнелюк та В. Матюшок, вказують на необхідність реформ у кількох ключових областях, які б дозволили Україні ефективніше взаємодіяти з країнами-членами ЄС, а також стимулювали б економічне та соціальне зростання прикордонних територій, табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Стратегічні напрями розвитку транскордонного співробітництва в Україні

Назва	Опис
Адаптація регіональної політики України до регіональної політики ЄС	Узгодження політичних стандартів та практик України з політикою Європейського Союзу для виконання зобов'язань Угоди про асоціацію
Координація транскордонного співробітництва на різних рівнях	Забезпечення взаємодії між державними, регіональними, місцевими та громадськими організаціями для ефективного транскордонного співробітництва
Децентралізація державного управління	Передача повноважень з центрального рівня на місцевий, що сприяє розвитку територіальних громад
Конвергенція та зменшення диспропорцій у регіональному розвитку	Вирівнювання рівня життя та економічного розвитку різних регіонів через збалансовані інвестиції та розвиткові ініціативи
Розвиток транскордонної кооперації через спільні програми і проекти	Підтримка ініціатив, які створюють транскордонний ефект та покращують якість життя через створення партнерських відносин
Інвестиційне забезпечення розвитку транскордонного співробітництва	Залучення інвестицій для підтримки транскордонних проєктів і співпраці
Запровадження нових форм транскордонного співробітництва	Впровадження інноваційних форм співробітництва, як наприклад, транскордонні класери, проєкти, та євроокруги, що забезпечують більш тісне і ефективне партнерство
Моніторинг розвитку транскордонного співробітництва	Систематичне спостереження та оцінка прогресу та результативності транскордонних ініціатив і програм
Реалізація стратегічного напрямку «Поглиблення євроінтеграційних процесів»	Сприяння входженню України в європейський інтеграційний простір через програми і проєкти, що зміцнюють співпрацю з країнами ЄС і сприяють економічному розвитку прикордонних регіонів

Джерело: [59]

Транскордонне співробітництво в Україні має значний потенціал для розвитку завдяки стратегічним напрямкам, спрямованим на інтеграцію з

Європейським Союзом. Адаптація політики, координація на різних рівнях, децентралізація управління та інноваційні форми співробітництва сприятимуть створенню ефективних механізмів для покращення соціально-економічного стану прикордонних регіонів. Залучення інвестицій та систематичний моніторинг дозволять забезпечити сталість і успіх транскордонних проєктів. Реалізація цих напрямків зміцнить євроінтеграційні процеси, сприяючи розширенню економічних та культурних зв'язків з країнами ЄС.

На нашу думку, посилення транскордонного співробітництва України вимагає застосування інноваційних підходів, особливо в сфері цифрової дипломатії та державно-приватних партнерств. В умовах глобалізації та зростаючого значення цифрових технологій, Україна може взяти на озброєння досвід Європейського Союзу у впровадженні цифрової дипломатії як інструменту зовнішньополітичної діяльності.

Цифрова дипломатія передбачає активний обмін інформацією і ресурсами з міжнародними партнерами, створення спільних цифрових проєктів, а також розвиток нормативної бази, що відповідатиме міжнародним стандартам. Це сприятиме кращому розумінню і впровадженню передових практик, що важливо для підвищення ефективності транскордонних ініціатив [60].

Другим напрямом, де Україна може внести значні зміни, є державно-приватне партнерство в секторі охорони здоров'я, особливо у впровадженні електронної охорони здоров'я. Залучення приватного сектору, включаючи малі та середні підприємства, до розробки і реалізації електронних медичних систем дозволить не тільки покращити якість медичних послуг, але й зробити систему охорони здоров'я більш адаптивною та стійкою до зовнішніх викликів. Подібні ініціативи можуть включати розробку відкритих програмних платформ, що сприятиме широкій участі громадськості і спеціалістів у вдосконаленні медичної інфраструктури [61].

Третім напрямком для України є адаптація передових цифрових практик, створюючи інноваційну інфраструктуру, яка сприятиме обміну даними та ресурсами між країнами. Взірцем для наслідування може стати досвід X-Road

Trust Federation між Естонією та Фінляндією, який забезпечує ефективний і безпечний обмін інформацією [62]. Імплементация подібних сумісних цифрових архітектур дозволить Україні значно покращити доступність державних послуг, стимулюючи при цьому економічну активність не лише в межах країни, але і з сусідніми державами.

Ще один стратегічний крок для України - це створення регіональних інноваційних центрів, що спеціалізуватимуться на цифровій дипломатії та розробці освітніх програм для дипломатів та державних службовців. Ці центри зможуть служити не лише як хаби для навчання та розвитку, але й як майданчики для міжнародного співробітництва і обміну передовим досвідом у сфері цифровізації [60].

Також, створення системних рамок для підтримки транскордонних інновацій допоможе Україні ефективно управляти складними міжнародними викликами. Ці рамки сприятимуть інтеграції малих пілотних проектів у широкомасштабні державні програми, що мають системний вплив, аналогічно до ініціатив ОЕСР, що залучають державні інновації [63].

Застосування цих стратегій може не тільки значно підсилити транскордонне співробітництво України, але й виставити країну як лідера в області цифрових інновацій та сучасного державного управління, відкриваючи нові можливості для міжнародної співпраці та економічного розвитку.

Перспективи розвитку транскордонного співробітництва в Україні як кандидата на вступ до Європейського Союзу обіцяють значні вигоди, як для України, так і для її європейських партнерів. Зміцнення такого співробітництва сприятиме не тільки економічному зростанню і соціальному розвитку прикордонних регіонів, але й поліпшенню інституційних здібностей та інтеграції в європейські нормативні структури. Розширення співпраці у галузях інновацій, інфраструктурного розвитку, екології, освіти, культури та цифрових технологій відкриє нові можливості для залучення інвестицій та покращення якості життя громадян.

Водночас, активізація транскордонного співробітництва потребуватиме від України впровадження комплексних реформ, що гармонізують її законодавство та політики з європейськими стандартами. Це стане критичним елементом для підвищення довіри європейських партнерів і ефективного використання спільних ресурсів. Стратегічне і продумане планування, а також гнучкість у міжнародних відносинах, дозволять Україні оптимально використати переваги, які надає транскордонне співробітництво, що є ключовим для її успішної інтеграції в Європейський Союз.

Висновки до розділу 3

Так як чітка реалізація політики транскордонного співробітництва вимагає від України чіткого розуміння своїх стратегічних пріоритетів, країні слід адаптуватися до змінних умов і гнучкого підходу в міжнародних відносинах, що в кінцевому підсумку сприятиме зміцненню її позицій на європейській арені.

Активізація транскордонного співробітництва потребуватиме від України впровадження комплексних реформ, що гармонізують її законодавство та політики з європейськими стандартами. Це стане критичним елементом для підвищення довіри європейських партнерів і ефективного використання спільних ресурсів.

ВИСНОВКИ

У теоретичному розділі було визначено, що транскордонне співробітництво є ключовим аспектом міжнародних відносин, що сприяє зміцненню соціально-економічних, культурних, науково-технічних та екологічних зв'язків між країнами та їхніми регіонами. Цей процес, що має глибокі історичні коріння та велике значення в сучасному глобалізованому світі, дозволяє розв'язувати спільні проблеми та підвищувати якість життя населення на прикордонних територіях.

Транскордонне співробітництво в Україні включає різноманітні форми, такі як транскордонні кластери, промислові парки, єврорегіони, ОЕС, ЄОТС, та транскордонні партнерства, кожна з яких відіграє важливу роль у розвитку прикордонних регіонів та сприяє інтеграції. Воно регулюється через міжнародні конвенції, двосторонні угоди та національне законодавство, які створюють правові рамки для ефективної співпраці. Успіх цих ініціатив залежить від здатності місцевих влад адаптувати міжнародні стандарти до локальних умов.

У аналітичному розділі виявлено, що транскордонна співпраця України з ЄС істотно сприяє соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів, використовуючи значне фінансування через програми, такі як Interreg, для реалізації проектів, які адресують регіональні виклики. Ці програми підтримують важливі ініціативи, що забезпечують економічне зростання, культурний обмін, і покращення інфраструктури, що зміцнює європейську інтеграцію України.

Також, ТКС України зазнає значного впливу як внутрішніх, так і зовнішніх бар'єрів, які обмежують ефективну взаємодію та реалізацію спільних проектів у єврорегіонах. Внутрішні обмеження, такі як адміністративні складнощі та недостатність ресурсів, вимагають усунення через зміцнення інституціональних здібностей і підвищення обізнаності учасників. Зовнішні бар'єри, пов'язані з національним законодавством та міжнародними регуляціями, потребують координації на вищих рівнях управління для забезпечення згуртованості дій у

транскордонному вимірі. Вирішення цих викликів є ключовим для глибшої інтеграції України в європейські структури і зміцнення її регіональної стабільності та розвитку.

Механізм функціонування транскордонного співробітництва України базується на взаємодії різних рівнів правових та організаційних структур, від національного законодавства до міжнародних угод та регіональних проектів, що сприяє ефективному вирішенню спільних завдань. Цей механізм включає комплексне використання економічних ресурсів, правових основ і методів управління для досягнення цілей соціально-економічного розвитку і інтеграції регіонів. Ефективність транскордонного співробітництва залежить від злагодженої взаємодії усіх учасників та наявності фінансової та інституційної підтримки здійснюваних проектів.

У третьому розділі встановлено, що активізація транскордонного співробітництва України має велике значення для забезпечення стійкого розвитку та безпеки прикордонних регіонів, сприяючи їх соціально-економічному та екологічному прогресу. Важливо враховувати комплекс взаємопов'язаних факторів, що включають політичні, економічні, інноваційні, інституціональні та соціокультурні аспекти для розробки ефективних стратегій співробітництва. Зміцнення законодавчих основ та інституціональних рамок, залучення місцевих громад та інтеграція з європейськими інноваційними практиками можуть підвищити якість та результативність транскордонних ініціатив.

Перспективи розвитку транскордонного співробітництва України обіцяють значні переваги у зміцненні економічного, соціального, та культурного зростання, особливо у прикордонних регіонах. За умови ефективного впровадження реформ, гармонізації законодавства та стратегій з європейськими стандартами, Україна може підвищити свої інституційні здібності та інтеграцію з ЄС. Активна участь у транскордонних проектах та співпраця на різних рівнях створюють оптимальні умови для використання спільних ресурсів та досягнення взаємовигідних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Biswas A. What is Globalization and History of Globalization [4 Phases]. Official web-site: School of Political Science. 26.06.2023. URL: <https://schoolofpoliticalscience.com/meaning-and-history-of-globalization/> (дата звернення: 19.05.2024).
2. JACOB. The Evolution of Borders: A Brief History. Official web-site: PSCG. 04.02.2021. URL: <https://www.wcoesarpsg.org/the-evolution-of-borders-a-brief-history/> (дата звернення: 16.05.2024).
3. Закон України «Про транскордонне співробітництво». Документ 1861-IV, чинний, поточна редакція – Редакція від 11.10.2018, підстава – 2515-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text> (дата звернення: 19.05.2024).
4. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU80K15U> (дата звернення: 15.05.2024).
5. Долішний М. Регіональна політика на межі XX – XXI століть: нові пріоритети. Київ: Наукова думка, 2006. 325 с.
6. Пила В., Чмир О., Гарасюк О., Терещенко Т. Сучасна регіональна політика і транскордонне співробітництво. Хмельницький, 2006. 412 с.
7. Артьомов І. Транскордонне співробітництво в Європейській стратегії інтеграції України. Ужгород: Ліра, 2009. 396 с.
8. Мікула Н., Засадко В. Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції: монографія. Київ: НІСД, 2014. 316 с.
9. Куцаб П.А. Теоретико-концептуальні підходи до розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроконвергенції. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2017. Вип. 15. С. 384-389.

10. Гребельник О.П. Принципи, функції та чинники формування транскордонного співробітництва в умовах розширеного ЄС. *Вісник Хмельницького національного університету*, 2009. № 4, Т. 2. С. 14-19.

11. Урбан О.А. Транскордонне співробітництво України як форма розвитку європейської економічної інтеграції : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.10.01. Львів, 2004. 20 с.

12. Маркович В.В. Соціально-економічна ефективність транскордонного співробітництва України в умовах європейської інтеграції: дис. канд. ек. наук. Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. Львів, 2017. 211 с.

13. Чічка І.М., Гевці І.І., Рубіш М.А. Транскордонне співробітництво: опорний конспект лекцій. Мукачево, 2012. 168 с. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/138/1/11_transkord_spivr.pdf (дата звернення: 15.05.2024).

14. Мельник О., Приведа Р. Форми транскордонного співробітництва в Україні: стан та перспективи розвитку. *Підприємництво та інновації*. 2020. Вип. 12. С. 30-36.

15. Транскордонне співробітництво: правові основи та успішні практики: посібник / Євчак Ю.Б., Зарді А., Лазур Я.В., Очкаї Д., Санченко А.Є., Сошников А.О., Устименко В.А., Фетько Ю.І. / за заг. ред. В.А. Устименка. Київ, 2020. 152 с.

16. Тимечко І.Р. Організаційно-правове забезпечення співробітництва територіальних громад України в транскордонному просторі. *Регіональна економіка*. 2016. №4. С. 125-129.

17. Інформаційне забезпечення транскордонного співробітництва України: теоретичні аспекти: кол. моногр. / А. М. Митко, Б. М. Юськів, Н. П. Карпчук ін.; // наук. ред. Є. Б. Тихомирова, за заг. ред. А.М. Митко. Луцьк: Вежа-Друк, 2013. 682 с.

18. Відносини між Європейським Союзом та Україною. Офіційний сайт Кіровоградська обласна державна адміністрації. URL: <https://www.kr->

admin.gov.ua/start.php?q=Eurounion/Ua/relations.html (дата звернення: 19.04.2024).

19. Богдан Т. Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги. Офіційний сайт Економічна правда. 28.06.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638/> (дата звернення: 19.05.2024).

20. Закон України «Про транскордонне співробітництво». Документ 1861-IV, чинний, поточна редакція – Редакція від 11.10.2018, підстава – 2515-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text> (15.04.2024).

21. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки». Документ 408-2021-п, чинний, поточна редакція – Редакція від 03.05.2023, підстава – 416-2023-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2021-п#Text> (дата звернення: 19.05.2024).

22. Про забезпечення проведення конкурсного відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка. Документ z1711-21, чинний, поточна редакція – Прийняття від 25.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1711-21#Text> (дата звернення: 16.04.2024).

23. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Меморандуму про взаєморозуміння стосовно розвитку морських магістралей регіону Організації Чорноморського Економічного Співробітництва» від 5 грудня 2007 р. № 1391. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/99709365> (дата звернення: 19.04.2024).

24. Палінчак М., Приходько В., Химинець В., Шинкар В., Голонич Я. та ін. Україна в системі європейської інтеграції. Частина 1. Монографія Частина 2. Навчальний посібник. Серія «Кафедральна бібліотека. Міжнародні економічні відносини». Ужгород, 2016. Вип. 3. 344 с.

25. Крат М., Софій О. Порівняльний аналіз процесу децентралізації України та Польщі. ГО «Європейський діалог». 51 с. URL:

<http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2017/10/Porivnyalniy-analiz-protseu-detsentralizatsiyi-Ukrayini-ta-Polshhi.pdf> (дата звернення: 09.04.2024).

26. Cooperation between EU cities and regions with their Ukrainian partners. Policy Department for Structural and Cohesion Policies Directorate-General for Internal Policies PE 733.117 – March 2023. 79 p.

27. Селменський М. С. Аналіз транскордонної співпраці як форми стабільного партнерства між Україною та ЄС. Часопис Київського університету права. Правова система України й міжнародне право, порівняльне правознавство. 2023. Вип. 3. С. 244-247.

28. Joint paper on Interreg NEXT Strategic Programming 2021 – 2027. 20 January 2020. 32 p.

29. Гальо Я.М., Реслер М.В. Транскордонне співробітництво України з країнами ЄС – випробування війною. Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука». 2022. Вип. 2(33). С. 244-266.

30. Мигаль М. Країна-кандидат до ЄС: яке фінансування доступне Україні з фондів союзу. Офіційний сайт: ZN.UA. 10.08.2023. URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/krajina-kandidat-do-jes-jake-finansuvannja-dostupne-ukrajini-z-fondiv-sojuzu.html> (дата звернення: 06.04.2024).

31. Вінничук Н. Програма Interreg Europe 2021-2027: новий інструмент розвитку став доступним для України. Офіційний сайт: Громадський простір. 15.04.2024. URL: <https://www.prostir.ua/?news=prohrama-interreg-europe-2021-2027-novyj-instrument-rozvytku-stav-dostupnym-dlya-ukrajiny> (дата звернення: 03.05.2024).

32. Подорожній В. Транскордонне та міждержавне співробітництво: нереалізовані потенціал і можливості. Офіційний сайт: Інститут Громадянського Суспільства. 10.11.2023. URL: <https://www.csi.org.ua/news/transkordonne-ta-mizhterytorialne-spivrobitnytstvo-nerealizovani-potenczial-i-mozhlyvosti/> (дата звернення: 09.04.2024).

33. Михайлов Д. У Словаччині отримали тимчасовий притулок майже 400 тисяч українців — Лубінець. Офіційний сайт: Суспільне новини. 27.09.2023.

URL: <https://suspilne.media/581697-u-slovaccini-otrimali-timcasovij-prihistok-majze-400-tisac-ukrainciv-lubinec/> (дата звернення: 03.04.2024).

34. Матяш Т. Кількість біженців з України в ЄС у жовтні зросла на 51,8 тис. – Євростат. Офіційний сайт: LT.UA. 10.01.2023. URL: https://lb.ua/world/2023/12/10/588374_kilkist_bizhentsiv_z_ukraini_ies.html (дата звернення: 09.04.2024).

35. Чеботарьов В. А., Цеханович В. Б. Бар'єри в системі транскордонного співробітництва Україна-ЄС: аналіз та рекомендації. Проблеми економіки № 1 (47), 2021. С. 58-63.

36. Регіональні підсистеми міжнародних відносин : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / відп. ред. проф. О. П. Іваницька. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 444 с.

37. Гоблик В., Дем'ян Я. Вплив інституційно-правових бар'єрів на ефективність зовнішньоекономічної діяльності в транскордонних регіонах. *Економічний форум*. 2015. № 3. С. 123–128.

38. Мігущенко Ю. В. Проблеми та стратегічні підходи й інструменти транскордонного співробітництва між Україною та Європейським Союзом в умовах децентралізації. *Інтелект XXI*. 2018. № 1. С. 20–24.

39. Key figures: mobility within and from Ukraine, 2020–2023. IOM UN Migration. 24.02.2023. URL: <https://www.migrationdataportal.org/sites/g/files/tmzbdl251/files/2023-02/ukraine-key-figures-2023.pdf#:~:text=URL%3A%20https%3A%2F%2Fwww.migrationdataportal.org%2Fsites%2Fg%2Ffiles%2Ftmzbdl251%2Ffiles%2F2023> (дата звернення: 09.04.2024).

40. Ukraine: Commission proposes flexibilities allowing to continue European Neighbourhood cross border and Interreg transnational cooperation programmes. Official web-site: European Commission. 22.07.2022. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2022/07/22-07-2022-ukraine-commission-proposes-flexibilities-allowing-to-continue-european-

neighbourhood-cross-border-and-interreg-transnational-cooperation-programmes
(дата звернення: 15.04.2024).

41. Бабанська О. В. Транскордонне співробітництво в ЄС: механізм функціонування та етапи становлення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 11. 2017. С. 6-10.

42. Захарченко В.І. Кластеризація транскордонного співробітництва в контексті євроінтеграції України. Аналітичний звіт. Одеса, 2022. 20 с.

43. Голюков А. П., Дейнека О. Г, Позднякова Л. О., Черномаз П. О. Г 60 Регіональна економіка та природокористування: навч. посіб. /за ред. Голюкова А. П. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 352 с.

44. Носач Л.Л., Величко К.Ю, Активізація транскордонного співробітництва України в умовах євроінтеграції. *Young Scientist*. 2020. № 5 (81). С. 175-181.

45. І Україна, і Румунія задоволені рішенням Міжнародного суду. Офіційний сайт: Радіо Свобода. 03.02.2009. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1378426.html> (дата звернення: 09.04.2024).

46. Азархіна О. Євроінтеграція та виклики війни: як розвиватимуться регіони та громади? Офіційний сайт: Економічна правда. 25.01.2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/25/709155/> (дата звернення: 05.04.2024).

47. Лікарчук Н. В., Лікарчук Д. С., & Шевель І. П. Основні аспекти етнічних конфліктів. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2021. № 7. С. 39–54.

48. Качурова С. В. Форми вирішення конфлікту правової і релігійної свідомості в сучасності. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2021. № 3 (50). С. 90-103.

49. Головін В. Московська конфесія – найбільша релігійна організація України. Чому звірства Росії не відвернули українців від УПЦ МП. Офіційний сайт: Forbes. 23.03.2023. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/konfesiya-iz-tsentrom-v-moskvi-dosi-naybilsha-religiyna-organizatsiya-ukraini-chomu-zvirstva-rosii-ne>

vidvernuli-ukraintsiv-vid-upts-mp-rozbiravsya-zhurnalist-vladislav-golovin-23032023-12581 (дата звернення: 04.04.2024).

50. Проблеми модернізації політичних систем сучасності: монографія / За заг. ред. Л.М. Герасіної, О.Г. Данильяна. Харків: Право, 2008. 320 с.

51. Супрун Н.В., Петрішина Т.О. Проблеми впровадження системи Solvency II у діяльність українських страхових компаній. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 22 (3). С. 77–80.

52. Ukraine: 2023 Article IV Consultation, Second Review Under the Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility, and Requests for Modification of Performance Criteria and a Waiver of Nonobservance of Performance Criterion-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine. Official web-site: International Monetary Fund. 11.01.2023. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/12/11/Ukraine-2023-Article-IV-Consultation-Second-Review-Under-the-Extended-Arrangement-Under-the-542297> (дата звернення: 19.05.2024).

53. World Bank improves Ukraine 2023 GDP growth forecast to 3.5%, 4% in 2024. Official web-site: InterFax. 05.10.2023. URL: <https://interfax.com/newsroom/top-stories/95160/> (дата звернення: 09.04.2024).

54. The global recovery is slowing amid widening divergences among economic sectors and regions. Official web-site: International Monetary Fund. 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/07/10/world-economic-outlook-update-july-2023> (дата звернення: 19.05.2024).

55. Economic outlook: A mild slowdown in 2024 and slightly improved growth in 2025. Official web-site: OECD. 29.11.2023. URL: <https://www.oecd.org/newsroom/economic-outlook-a-mild-slowdown-in-2024-and-slightly-improved-growth-in-2025.htm> (дата звернення: 16.04.2024).

56. Обсяг переказів в межах України за 2020 рік зріс майже на чверть. Офіційний сайт: Національний банк України. 26.02.2021. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyag-perekaziv-v-mejah-ukrayini-za-2020-rik-zris-mayje-na-chvert> (дата звернення: 03.05.2024).

57. Гетьман О. Як інші країни після воєн повертали своїх мігрантів і що робити Україні. Офіційний сайт: Економічна правда. 02.05.2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/05/2/713185/> (дата звернення: 06.04.2024).

58. Бабух Р. Перспективи розвитку транскордонного співробітництва між Україною і країнами-членами ЄС. Міжнародний науково-практичний семінар «Транскордонна співпраця – випробування кризами: пошук більшої ефективності та результативності». Чернівці, 2022. С. 14-17.

59. Карнелюк О.А., Матюшок В.В. Транскордонне співробітництво регіонів України в контексті розвитку міжнародної економічної інтеграції. *Підприємництво та інновації*. 2021. Вип. 20. С. 18-24.

60. Omelianenko V. EU's and Ukraine's approaches to digital diplomacy in the geopolitics of technologies. Official web-site: Ukrainian Prism Foreign Policy Council. 26.05.2023. URL: <https://prismua.org/en/english-eus-and-ukraines-approaches-to-digital-diplomacy-in-the-geopolitics-of-technologies/> (дата звернення: 04.03.2024).

61. The Public Private Collabroation model, eZdorovya, and the transformation of the healthcare system in Ukraine. Official web-site: OPSI. 2018. URL: <https://oecd-opsi.org/innovations/the-public-private-collabroation-model-ezdorovya-and-the-transformation-of-the-healthcare-system-in-ukraine/> (дата звернення: 03.05.2024).

62. International Digital Diplomacy: Ukraine becomes a partner of NIIS. Official web-site: KMU.gov. 13.03.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/mizhnarodna-tsyfrova-dyplomatiia-ukraina-stala-partnerom-niis> (дата звернення: 29.03.2024).

63. Achieving Cross-Border Government Innovation. Official web-site: OECD. 2024. URL: <https://cross-border.oecd-opsi.org> (дата звернення: 30.03.2024).